

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Anežka Kubiasová

Vedlejší doložky v závěti

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vedlejší doložky v závěti vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

Anežka Kubiasová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Václavu Bednářovi za odborné vedení mé diplomové práce, za cenné rady a připomínky. Poděkování patří také mé rodině a přátelům za podporu v průběhu celého studia.

Obsah

Seznam použitých pojmů a zkratk	- 6 -
Úvod	- 7 -
1. Charakteristika jednotlivých vedlejších doložek a souvisejících pojmů	- 10 -
1.1. Vedlejší doložky jako samostatný pojem	- 10 -
1.2. Podmínka (<i>condicio</i>)	- 11 -
1.2.1. Odkládací podmínka	- 11 -
1.2.2. Rozvazovací podmínka	- 12 -
1.3. Doložení času (<i>dies</i>)	- 13 -
1.3.1 Doložení času na určitou dobu	- 13 -
1.3.2 Doložení času od určité doby	- 13 -
1.3.3 Srovnání podmínky a doložení času	- 14 -
1.4. Příkaz (<i>modus</i>)	- 14 -
1.4.1. Odkaz	- 15 -
1.4.2. Příkaz vs. podmínka vs. doložení času	- 15 -
1.5. Vykonavatel závěti	- 16 -
1.5.1. Povolání vykonavatele závěti	- 16 -
1.6. Správce pozůstalosti	- 18 -
1.6.1. Odlišení správce pozůstalosti a vykonavatele závěti, jejich vzájemný vztah	- 19 -
1.6.2. Vykonavatel závěti a správce pozůstalosti ve světle judikatury	- 20 -
2. Historický vývoj vedlejších doložek v závěti	- 21 -
2.1. Počátek právní úpravy	- 21 -
2.2. Obecný zákoník občanský – Císařský patent č. 946/1811 Sb. – (ABGB)	- 22 -
2.2.2. Určení času	- 23 -
2.2.3. Příkaz	- 23 -
2.3. „Střední“ občanský zákoník č. 141/1950 Sb. – SOZ	- 25 -
2.4. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. - ObčZ	- 26 -
2.5. Srovnání ObčZ a NOZ	- 28 -
3. Srovnání právní úpravy s úpravou slovenskou, polskou a rakouskou	- 31 -
3.1. Srovnání české a slovenské právní úpravy	- 31 -
3.1.1. Slovenská právní úprava	- 31 -
3.2. Srovnání české a polské právní úpravy	- 32 -
3.3. Srovnání české a rakouské právní úpravy	- 33 -
4. Doložky, ke kterým se nepřihlíží	- 34 -

4.1.	Doložka směřující jen ke zjevnému obtěžování dědice nebo odkazovníka.....	- 35 -
4.2.	Doložky nesrozumitelné	- 37 -
4.3.	Doložky ve vztahu k povinnosti uzavření či neuzavření manželství.....	- 37 -
4.4.	Odlišný postup při uložení nemožné suspenzivní a rezolutivní podmínky	- 39 -
4.5.	Opakování splnění podmínky	- 40 -
5.	Dědická substituce.....	- 42 -
5.1.	Obecné náhradnictví – tzv. vulgární substituce	- 42 -
5.2.	Svěrenské nástupnictví – tzv. fideikomisární substituce	- 43 -
5.2.1.	Pozůstalostní řízení v případě svěrenského nástupnictví	- 45 -
5.2.2.	Omezení řady svěrenských nástupců.....	- 45 -
5.2.3.	Sestavení písemného inventáře.....	- 46 -
5.2.4.	Specifika svěrenského nástupnictví.....	- 47 -
6.	Závěr.....	- 49 -
7.	Zdroje	- 51 -
7.1.	Literatura.....	- 51 -
7.2.	Komentář	- 53 -
7.3.	Články.....	- 54 -
7.4.	Právní předpisy a související dokumenty	- 55 -
7.5.	Soudní rozhodnutí.....	- 56 -
	Abstrakt	- 58 -
	Klíčová slova	- 58 -
	Abstract.....	- 58 -
	Key words.....	- 58 -

Seznam použitých pojmů a zkratk

ABGB	Zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)
LZPS	Listina základních práv a svobod – zákon č. 2/1993 Sb.
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
NS	Nejvyšší soud
ObčZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
SOZ	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
Ústava	Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Vážný	Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských („Vážného sbírka“)
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úvod

V průběhu života si každý člověk vytváří různorodé hodnoty a je jen na něm, jak svůj život chce prožít a jaká rozhodnutí v něm učiní. V průběhu času člověk získává a ztrácí nejen vzpomínky, ale také nejrůznější věci, které se odlišují svým významem pro danou osobu, hmotnou či nehmotnou povahou, materiální či imateriální hodnotou nebo jen pouhou možností existence v určitém časovém období.

Člověk svůj život řídí zejména na základě vůle, kterou promítá do svých činů. Je však k politování, že často se nemusí jednat pouze o vlastní vůli, ale jeho projevy jsou mnohdy ovlivňovány vnějšími vlivy. I přes často nepříznivé okolnosti by člověk měl mít možnost projevit vlastní svobodnou vůli, do které nebude zasahováno a která bude projevem jeho vnitřních hodnot, přání, či myšlenek. Jinak by tomu nemělo být ani ve chvíli, kdy daný člověk zemře. Naše vůle však není bezbřehá, a je tak limitována nejrůznějšími aspekty, zejména našimi fyzickými, psychickými a zejména finančními možnostmi. Tyto limity jsou pak dále determinovány především společností, ve které daná osoba žije. Z toho je zřejmé, že v průběhu let tak dochází k různému vývoji ve vztahu k autonomii vůle člověka. Na našem území je tento vývoj velice dobře patrný, neboť naše společnost ještě do nedávné doby byla v autonomii vůle silně omezována socialismem a jeho politickou ideologií. Pokud člověk může svými činy ovlivňovat celý svůj život, není možné mu tuto možnost po jeho smrti odebrat, i když s ohledem na historický vývoj je nutné podotknout, že tomu tak v minulosti nebylo vždy.

S příchodem nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., (dále jen „NOZ“), došlo k vymanění socialistického pojetí, které na našem území panovalo více než šedesát let. Byť tento proces byl započat již rokem 1989, k jeho definitivnímu zakončení došlo až v nedávné minulosti. Právní úprava obsažená v NOZ, by se oproti předešlé úpravě mohla zdát jako naprostá novinka, ale ve většině případů tomu tak není. Dochází tak pouze k navrácení předešlého stavu, který mnoho z institutů znal, upravoval a také hojně užíval. Ke změnám tak dochází nejčastěji pouze v terminologii, ale samotný obsah a funkce institutů zůstávají zachovány.

Ona autonomie vůle, která je pro nás dnes v dědickém právu natolik stěžejní, byla znovu posílena. K tomu NOZ poskytuje mnoho instrumentů, pro nás však bude stěžejní úprava

vedlejších doložek v závěti, prostřednictvím kterých může člověk upravit dané poměry do budoucna, a to nejen ve vztahu k majetku jako takovému, ale může také velmi výrazně zasáhnout do života případných dědiců.

Cílem diplomové práce je přiblížit aktuální právní úpravu vedlejších doložek spolu s instituty, se kterými úzce souvisí, zaměřit se na rozsah autonomie vůle zůstavitele a také se snažit nalézt hranici, která onu autonomii vůle vymezuje. Práce je zaměřena především na právní úpravu platnou na našem území, ale aby mohlo dojít ke komplexnímu posouzení, je nutné se zaměřit i na úpravu historickou a také na právní úpravu jiných zemí zejména proto, abychom dostali ucelenou představu o fungování celého institutu. Práce bude obsahovat zejména metodu deskriptivní, na základě které bude docházet k analýze relevantních právních předpisů, komentářů a také judikatury. Důležitým zdrojem informací je především prvorepubliková právní úprava spolu s judikaturou, což potvrzuje i ten fakt, že při tvorbě současné právní úpravy se stala zásobou inspirace.

Daná problematika již byla v minulosti mnohokrát zpracována, ale vzhledem k tomu, že se jedná o právní úpravu nevyužívanou přes šedesát let, která se neustále vyvíjí a posouvá, je nutné tento progres reflektovat a stále s ním pracovat, neboť mohou vyvstávat nové otázky, na které je nutné reagovat.

Práce bude uspořádána do pěti kapitol. První kapitola bude zaměřena na teoretické vymezení vedlejších doložek v závěti, neboť to je stěžejní pro pochopení podstaty celé práce. Každá doložka bude rozebrána samostatně, ale bude zde snaha o vytyčení vzájemných shodných znaků a také odlišností.

Druhá kapitola bude věnována vývoji vedlejších doložek, neboť, jak již bylo zmíněno, nejedná se o úpravu, která by byla novinkou, ale naopak její historie sahá až do římského práva. Právní úprava v průběhu let zaznamenala větší či menší změny až do okamžiku téměř jejího absolutního vymizení a poté se navrátila v podobě, jakou známe dnes. Na této kapitole bych chtěla poukázat na kvalitu právní úpravy, která byla na našem území před zakotvením socialistických idejí do našeho právního řádu.

V následující kapitole bych se chtěla věnovat porovnání naší současné právní úpravy s právní úpravou, která je aktuálně platná na Slovensku, v Polsku či v Rakousku. V této kapitole bych chtěla poukázat na rozdíly a zároveň na shodné prvky obsažené v různých právních řádech. Významným aspektem je srovnání se slovenskou právní úpravou, neboť co je v naší právní úpravě již historií, je na Slovensku stále aktuální tématikou.

Další kapitola bude věnována vedlejším doložkám, ke kterým se nepřihlíží. Budu se zde snažit poukázat na omezení autonomie vůle zůstavitele, neboť ani ta nemůže být bezbřehá.

V poslední kapitole bych se chtěla věnovat obecnému náhradnictví a svěřenskému nástupnictví, neboť se jedná o instituty, které mají k vedlejším doložkám blízké vazby a úzce s nimi tak souvisí.

1. Charakteristika jednotlivých vedlejších doložek a souvisejících pojmů

Tato kapitola je věnována teoretickému vymezení vedlejších doložek tak, jak jsou promítnuty do současné právní úpravy v NOZ v Části třetí, Hlavě III. a Pododdílu 3 Vedlejší doložky v závěti. Kapitola vymezuje každou jednotlivou doložku samostatně, kdy se zároveň snaží poukázat na jejich jednotlivé rozdíly a také vzájemné souvislosti. Dále jsou v této části práce vymezeny související pojmy, které jsou s vedlejšími doložkami úzce spjaté.

1.1. Vedlejší doložky jako samostatný pojem

Právní úprava vedlejších doložek navazuje na obecnou právní úpravu v § 548 – 550 NOZ. Výčet vedlejších doložek obsahuje § 1551 NOZ, může se jednat o stanovení podmínky, doložení času, či příkazu. Ustanovení neobsahuje povolání vykonavatele závěti, ani správce pozůstalosti, ačkoli jejich úpravy jsou řazeny na první místo jako formy vedlejších doložek. Na tomto místě dochází ke střetu právní úpravy a odborné literatury, která výčet vedlejších doložek rozšiřuje právě o vykonavatele závěti, správce pozůstalosti či svěřenské nástupnictví. Do budoucna by tak bylo vhodné, aby došlo ke sjednocení právní úpravy a výslovnému zakotvení těchto institutů.

Užití doložky je jedním ze základních dispozičních oprávnění zůstavitele při rozhodování o budoucnosti svého majetku pro případ smrti. Stanovením vedlejších doložek pak dochází k maximalizaci vůle zůstavitele. Zůstavitel vedlejší doložku může uvést přímo v závěti, případně formou dovětku, jehož užití zákon pro tyto případy předpokládá.

Doložka vždy určitým způsobem omezuje postavení dědice, případně odkazovníka, ať už se jedná o hledisko časové, či určení povinnosti. Dochází tak ke střetu práv, kdy na jedné straně je právo dědice nabýt dědictví omezeno, na druhé straně dochází k posílení práva zůstavitele libovolně nakládat se svým majetkem v případě jeho smrti. Nedochozí tak k „prostému“ přechodu dědictví, ale z vůle zůstavitele vyplývá požadavek na dědice tento přechod určitým způsobem omezit. Nelze si však představit, že by vůle zůstavitele mohla být v tomto směru absolutně neomezená, nebo by se pak mohly objevovat nejrůznější příkazy, podmínky, či časové absurdnosti, jejichž splnění by nebylo možné požadovat. Nelze k doložkám přihlížet za zákonem stanovených důvodů, které jsou přímo obsaženy v NOZ, tedy

zejména pokud doložka směřuje jen k zřejmému obtěžování dědice a zjevné zůstavitelovi svévoli, odporuje-li veřejnému pořádku, je-li nesrozumitelná nebo ukládá-li zůstavitel dědicovi, aby uzavřel či neuzavřel manželství nebo aby v něm setrval či je zrušil, ale není vyloučeno zřídít právo pouze na dobu, než je manželství uzavřeno.

1.2. Podmínka (*condicio*)

Vedlejší doložka v podobě podmínky vzniká za situace, kdy jsou účinky jednání vázány na nejistou budoucí událost. Jedná se o vedlejší ustanovení právního úkonu. Vznik, změnu nebo zánik práva lze vázat na splnění podmínky, tj. budoucí nejisté události. Hlavním znakem podmínky je právě ona nejistota. Takto je obecně upraveno pojetí podmínky v právu občanském, které tak bezpochyby dopadá i na právo dědické. Typickým příkladem podmínky může být vázanost účinků právního jednání na dosažení zletilosti. Závisí to tedy na budoucí nejisté události, zda konkrétní osoba zletilosti dosáhne či nikoli. Podmínkou však nemůže být ustanovení, jehož podstata vyplývá přímo ze zákona.¹

Podmínky se mohou dělit na podmínky rezolutivní neboli rozvazovací a podmínky suspenzivní neboli odkládací, kdy toto dělení přímo vyplývá z ustanovení zákona. Toto dělení není výhradní, neboť dále je možné podmínky dělit na kladné (afirmativní) a záporné (negativní)², potestativní (volní), kauzální (náhodné)³, nebo smíšené.⁴

1.2.1. Odkládací podmínka

Suspenzivní podmínky a jejich užívání jsou starší a jejich historie sahá až do dob římského práva, neboť v tomto období byly přípustné pouze podmínky odkládací, nikoli však podmínky rezolutivní. Jejich aplikace vycházela ze zásady „*Semel heres, semper heres*“, neboli „kdo je jednou dědicem, je navždy dědicem“ – nelze přestat chtít být dědicem. Osoba tak přestala být dědicem až v době, kdy sama zemřela. Jediná výjimka z této zásady přišla s nástupem vojenského testamentu, kdy jeho trvání bylo omezeno obdobím války.⁵

¹ Např. dítě dědí po zemřelém rodiči - KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 103 s.

² Obsahem podmínky je konat (pozitivní) či nekonat (negativní) určitým způsobem.

³ Odvíjí se od toho, na čí vůli nebo moci závisí její splnění.

⁴ KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 102 s.

⁵ Jedná se o druh privilegovaného testamentu, který byl osvobozen od některých formálních požadavků, kdy k jeho pořízení docházelo při vojenském tažení nebo těsně před bitvou, a to pouhým prohlášením.

O odkládací podmínku se bude jednat v případě, kdy právní následky nastanou až jejím splněním. Dědicem se tak osoba nestává smrtí zůstavitele, ale až splněním odkládací podmínky. V případě nesplnění podmínky, je tak možná situace, kdy se daná osoba dědicem nikdy nestane. Vzniká tu tak mezidobí se stavem nejistoty. Toto období pak dává prostor pro využití dalších institutů obsažených v NOZ. Důležité je vymezit vztah mezi dědici po dobu, než bude splněna podmínka, po kterou je právo následného dědice odsunuto. Vztah mezi těmito dědici je obdobné jako v rámci svěřenského nástupnictví. Právo předního dědice je tak omezeno pouze na právo poživatele.⁶

Příkladem odkládací podmínky může být situace, kdy dědic nabyde dědictví až poté, co dokončí vysokou školu. Podmínkou může být jednání, které bylo vykonáno již za života zůstavitele, to ale v zásadě nevylučuje povinnost dědice podmínku splnit znovu, pokud je to možné.

1.2.2. Rozvazovací podmínka

Rezolutivní podmínky jsou výdobytkem moderní doby, neboť dříve s ohledem na náboženské aspekty byly přípustné pouze podmínky suspenzivní.

O rozvazovací podmínku se bude jednat v případě, kdy právní následky již nastalé pomínou v závislosti na jejím splnění. Pokud je rozvazovací podmínka užitá v právu dědickém, znamená to, že dědic nabývá dědictví ihned smrtí zůstavitele. V případě splnění podmínky dědické právo dotyčného dědice zanikne, neboť vztah se na základě této podmínky „rozvázal“. Dědické právo je tak omezeno pouze na dobu mezi smrtí zůstavitele a splnění rozvazovací podmínky.

Příkladem rozvazovací podmínky může být prohlášení zůstavitele, ve kterém uvede, že dědic nabyde dědictví jen do doby, než se ožení. Svatba dědice je nejistou budoucí událostí, kdy dědic dědictví nabyde ihned po smrti zůstavitele, ale jeho dědické právo zanikne v případě jeho svatby.

⁶ Na tuto situaci se užijí obdobně §§ 1520 až 1524 NOZ.

1.3. Doložení času (*dies*)

Další vedlejší doložkou, která je upravena v NOZ, je doložení času. V případě doložení času má zůstavitel také dvě možnosti, jak určit dobu pro nabytí dědicova práva. Zůstavitel právo omezí pouze na určitou dobu nebo od určité doby. Právní následky vyplývající ze závěti tak po určité době buď nastanou (*dies a qua*) nebo zaniknou (*dies ad quem*).

Počátek nebo konec doby může být stanoven konkrétním datem nebo událostí, o které víme, že nastane. Pokud čas stanovený v závěti nikdy nastat nemůže, bude se tato doložka posuzovat jako nemožná podmínka; to neplatí v případě, kdy je zřejmé, že se zůstavitel pouze zmýlil, pak je nutné stanovit doložku podle jeho pravděpodobné vůle.

1.3.1 *Doložení času na určitou dobu*

Omezení spočívá v tom, že dědic nabyde právo pouze na dobu, kterou mu zůstavitel určí. Právo dědic nabyde smrtí zůstavitele, ale bude trvat pouze do doby, kterou zůstavitel v závěti přesně určil. Po této době právo zanikne. Zde tak můžeme sledovat shodné znaky jako v případě rezolutivní podmínky s tím rozdílem, že v případě doložení času je vznik či zánik právních následků neodvratitelný. Zůstavitel může určit i osobu, na další časové období, ale pokud tak neučiní, bude dědictví rozděleno dle zákonné dědické posloupnosti.

Doložením času na určitou dobu může být stanovení konkrétního data, ke kterému právo zanikne, například tři roky po smrti zůstavitele. Dále je možné určit jistou událost, u které víme, že nastane, ale nevíme kdy.

1.3.2 *Doložení času od určité doby*

Zůstavitel ve své závěti určí den, kdy dědic své právo nabyde. Nebude tak právo vznikat smrtí zůstavitele, ale pozdějším okamžikem přesně určeným. Období před tímto okamžikem může být zůstavitelem opět upraveno, v opačném případě se bude postupovat dle zákonné dědické posloupnosti stanovené v NOZ.

Postavení dědiců je obdobné jako postavení v rámci svěřenského nástupnictví.

1.3.3 Srovnání podmínky a doložení času

U doložení času na rozdíl od podmínky je jisté, že určitý časový okamžik nastane, ba dokonce nastat musí. Společným znakem je ten fakt, že právní následky po určité době nastanou nebo naopak zaniknou, ale u doložení času chybí znak nejistoty, tedy vázanost na budoucí nejistou událost. Pokud by bylo právo vázáno na časový okamžik, u kterého není jisté, zda nastane, nejednalo by se o doložení času, ale o právo vázané na podmínku. Příkladem ustanovení o dosažení určitého věku není doložení času ale podmínka, protože není jisté, zda daná osoba daného věku dosáhne.

Pro určení, zda se jedná o podmínku či doložení času, je nutné vždy pomocí výkladu posoudit, jaká je jistota, že budoucí událost nastane či nikoli. Pokud dochází k pochybnostem, zda daná událost nastat musí, bude se s větší pravděpodobností jednat o podmínku.⁷

1.4. Příkaz (modus)

Prostřednictvím příkazu může zůstavitel dědici přikázat, aby něco vykonal, opomenul, či strpěl, nebo aby se zůstaveným majetkem nebo jeho částí naložil určitým způsobem.

Příkaz je ve své podstatě stanoven jako rozvazovací podmínka. V případě nesplnění příkazu tak dědic pozbude právo na dědictví. Je však nutné zdůraznit, že příkaz má okamžitý právní účinek spočívající v tom, že pokud osoba obtížená příkazem dědictví přijme, je povinna příkaz splnit. U příkazu je důležitý zejména ten fakt, že je zde určeno několik osob, které mohou příkaz vymáhat. Jedná se zejména o osobu, které je příkaz ku prospěchu, vykonavatel závěti, jiná osoba k tomu v závěti povolána; směřuje-li příkaz k veřejnému prospěchu, může jeho splnění vymáhat i příslušný orgán veřejné moci, směřuje-li příkaz ku prospěchu více osob bez bližšího určení, pak obtížená osoba splní příkaz vůči právnické osobě oprávněné chránit zájmy těchto osob, je-li takových právnických osob více a není-li zřejmá jiná zůstavitelova vůle, má volbu dědic s tím, že neprovede-li ji bez zbytečného odkladu, určí oprávněnou osobu soud na návrh toho, kdo má na tom právní zájem.⁸

⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 643.

⁸ „Příkaz jest břemenem, přecházející na toho, komu se dostalo wolněného dědičského podílu.“ - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. května 1930, sp. zn. R I 229/30, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 9905

Splnění příkazu musí být přesné, ale pokud tak učinit nelze, musí mu být vyhověno v co nejvyšší možné míře. Není však možné, aby se osoba záměrně učinila neschopnou daný příkaz splnit, neboť by v tomto případě dané právo pozbyla.

Příkaz může být svou povahou formulován i jako zákaz, ale pouze za předpokladu, že bude pouze na určitou dobu odůvodněn vážnými zájmy hodnými ochrany, jinak může soud na návrh obtíženého rozhodnout o zrušení takového příkazu. V případě závázání dědice k povinnosti něco vydat třetí osobě se nebude jednat již o příkaz, ale o odkaz.

V situacích, kdy zůstavitel určí účel, ke kterému něco někomu zanechává, ale neuloží to jako povinnost, bude se jednat pouze o projev vůle jako přání bez právních účinků.⁹ Vysloví-li zůstavitel pouze přání, aby byla určité osobě vyplacena částka, jedná se o projev vůle bez právní závaznosti.^{10,11}

1.4.1. Odkaz

Odkazem se zřizuje pohledávka na vydání určité věci či práva. Zůstavitel tak za pomoci příkazu určí svému dědici, aby poskytl konkrétní plnění třetí osobě. Odkazovník na rozdíl od dědice nenabývá dědictví, ale pouze odkaz, kdy má nárok pouze na tu danou určenou věc, a majetek dostává teprve od dědice.¹² Odkazovník získává pohledávku vůči dědici.¹³

1.4.2. Příkaz vs. podmínka vs. doložení času

Podmínky, příkazy i doložení času jsou vedlejší doložky, které jsou projevem autonomie vůle zůstavitele a pomocí kterých může určit další nakládání se svým za života nabytým majetkem. Doložky se liší na základě událostí, kterých je třeba k jejich účinkům. Nemusí být

⁹ „Nejde o fideikomisární substituci, nýbrž o nezávazné přání, uvede-li zůstavitel v závěti, že prosí, aby dědic ve své závěti odkázal „veškeré své jmění“ stejným dílem svým a jeho (zůstavitele) dědicům.“ - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. listopadu 1932, sp. zn. Rv I 1461/31, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 12113

¹⁰Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.02.2013, sp. zn. 21 Cdo 3373/2011

¹¹ CHALUPA, Ivan a kol. Dědické právo – Základy soukromého práva IX. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 91 – 106 s.

¹² „Rozdíl mezi příkazem ve smyslu §u 709 obč. zák. a odkazem, který jest zajiště také příkazem v širším slova smyslu, daným dědicům, záleží v tom, že odkaz má vždy za účel majetkový prospěch obmyslené osoby, čehož u příkazu podle §u 709 obč. zák. není. U tohoto schází také oprávněný, který by mohl vymáhati plnění na osobě, příkazem zatíženě. U odkazu jest primárním zůstavitelův úmysl, poskytnouti obmyslené osobě majetkový prospěch, kdežto u příkazu jest primárním zatížení toho, komu byl příkaz uložen.“ - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. května 1925, sp. zn. Rv I 581/25, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 5029

¹³ KRČMÁŘ, Jan. *Občanské právo. Díl. V. Právo dědické.* 2. vydání. Praha: Všechno, 1933, s. 45

vždy na první pohled jasné, o jakou z doložek se jedná, a proto je vždy nutné za pomoci výkladu určit, o jakou doložku se jedná s ohledem na vůli a záměr zůstavitele.

1.5. Vykonavatel závěti

Institut vykonavatele závěti je v našem právním řádu do jisté míry novinkou a jeho základy můžeme hledat v právních řádech common law. Objevují se často názory, kdy se tento institut jeví jako nadbytečný, zejména v případech existence správce pozůstalosti.^{14,15}

Dalším projevem autonomie vůle zůstavitele je možnost povolat vykonavatele závěti a případně mu určit, jaké má povinnosti a také jak bude odměňován. Vykonavatel závěti má za úkol splnit poslední vůli zůstavitele a urovnat dědické záležitosti, proto by se mělo jednat o osobu, na kterou se může zůstavitel spolehnout a které důvěřuje. Jeho význam bude spočívat zejména v situacích, kdy zůstavitel obtížil dědice podmínkou, příkazem či doložením času a je třeba dohlédnout na řádné splnění. Vzhledem k tomu, že se bude jednat nejčastěji o osobu blízkou, kterou zůstavitel z vlastní vůle určil, není možné funkci vykonavatele přenést na jinou osobu ani pověřit jiné k zastupování na základě plné moci, neboť svou činnost je povinen vykonávat osobně. Výjimkou je možnost udělení procesní plné moci k úkonům v soudním řízení. To nevylučuje právo vykonavatele ze své funkce odstoupit. O odstoupení je nutné informovat příslušný soud, který pozůstalostní řízení vede. Účinnost odstoupení nastává okamžikem doručení oznámení soudu.

Není nutné, aby vykonavatelem závěti byla pouze fyzická osoba, jako například člen rodiny, notář, advokát, ale může se jím stát i osoba právnická zaměřená na služby tohoto druhu.¹⁶ Vykonavatel závěti se stává účastníkem řízení.

1.5.1. *Povolání vykonavatele závěti*

Vykonavatel závěti může být povolán pouze platnou závětí, nelze tak vykonavatele závěti povolat dědickou smlouvou ani dovětkem k závěti nebo jiným způsobem tak, jak je to možné v zemích common law. Nejedná se však o názor doktrinální a můžeme se setkat i

¹⁴ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 70 – 73 s.

¹⁵ „Protože se usiluje, aby byl v duchu evropských kulturních tradic dán větší průchod účtě k projevu poslední vůle zůstavitele, vyžaduje to umožnit zůstaviteli, aby v posledním pořízení pověřil osobu, které důvěřuje, aby jako vykonavatel závěti dohlédla na náležité splnění závěti. Vykonavatelem závěti může být člen rodiny, jiná osoba zůstaviteli blízká, ale i notář nebo advokát, popřípadě právnická osoba zaměřená na služby tohoto druhu.“ - Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012, zvláštní část, k § 1553–1560 NOZ.

¹⁶ DUDA, Petr. *Občanský zákoník, Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2019, 1622 – 1623 s.

s názory opačnými.¹⁷ Jeho funkce je podmíněna právě platnou závětí, bez které nemůže existovat. Zůstavitel tak může o své budoucí funkci vědět již za života zůstavitele, v opačném případě se to dozví sdělením soudu, který je příslušný k projednání pozůstalosti. Vykonavatel závěti nemůže být zároveň svědkem v případě závěti se svědky.

Zůstavitel může určit povinnosti, kterými je poté vykonavatel povinen se řídit, a naopak jiných pokynů dbát nesmí. V případě nestanovení konkrétních povinností se vykonavatel závěti stará o řádné splnění poslední vůle zůstavitele, kdy je jeho povinností postupovat s péčí řádného hospodáře. Povinnost postupovat v souladu s poslední vůlí zůstavitele se projevuje například v nemožnosti vykonavatele zpochybnit platnost závěti, kterou byl povolán. Naopak vykonavateli náleží všechna práva, která potřebuje k hájení zájmu zůstavitele, tedy zejména hájit platnost závěti, namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka, a vůbec dbát o splnění zůstavitelových pokynů.¹⁸ Na to je navázána i jeho funkce, neboť trvá do doby, do které existují povinnosti, kterými byl pověřen.¹⁹

Vykonavatel závěti může být rovněž správcem pozůstalosti, pokud zůstavitel správce pozůstalosti nepovolal. Bude se jednat o činnost vykonávanou až do okamžiku potvrzení nabytí dědictví dědicům soudem. Funkce vykonavatele však není vázána na délku řízení o pozůstalosti, neboť funkce může být vykonávána i po právní moci usnesení o potvrzení o nabytí dědictví, pokud je to potřebné ke splnění vůle zůstavitele.²⁰

Možnost ustanovení vykonavatele závěti je omezena pouze na zůstavitele a není tak možné, aby ho ustanovil soud, jako je tomu v případě správce pozůstalosti. To však nevylučuje právo soudu vykonavatele z funkce odvolat ze zákonem stanovených důvodů.

¹⁷ „S přihlédnutím k § 1 odst. 2 obč. zák., který stanoví, že nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchýlně od zákona, lze mít za to, že to možné je, když se strany dědické smlouvy na tom dohodnou, případně když z dovětku je jasné, u které konkrétní závěti má vykonavatel působit, pokud jich zůstavitel napsal více. Nejde o ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek, ani o právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti“ (opačný názor viz FIALA, Roman a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475– 1720). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 224 s.). - 10.

ŠEŠINA, Martin a kol. Dědické právo – Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního – Praktická příručka. Praha: Leges, 2019, 58 s.

¹⁸ „Do rámce činnosti vykonavatele poslední vůle spadají též výkony, jimiž měly být odklizeny překážky splnění odkazů, úřad vykonavatele poslední vůle nezaniká odevzdáním pozůstalosti. K činnosti vykonavatele poslední vůle náleží také přípravy ku sporu, k němuž byl jako takový poukázán pozůstalostním soudem. Nemá však nároku na útraty ve sporu, v němž vystupoval jménem pozůstalosti, ač mu to nebylo pozůstalostním soudem přikázáno. Náhrady škody, způsobené podáním žaloby lze se domáhati pouze tehdy, bylo-li poškození patrně účelem výkonu práva podati žalobu.“ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. července 1927 sp. zn. Rv I 77/27 publikováno ve Vážného sbírce pod č. 7215

¹⁹ „Vykonavatel poslední vůle jest bdíti nad splněním jejím i po odevzdání pozůstalosti.“ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 1919 sp. zn. R I 137/19, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 125

²⁰ ŠVESTKA, Jiří a kol. Občanský zákoník I., II. Komentář, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 161 s.

I přes výrazné podobnostní rysy s funkcí správce pozůstalosti, se k ustanovení vykonavatele nevyžaduje forma veřejné listiny.

Za výkon této funkce může náležet odměna, a to jak jednorázová, tak se může jednat o vyplacení odměny za časové období. Soud určí odměnu svým usnesením, kterým bude pozůstalostní řízení skončeno.

1.6. Správce pozůstalosti

Institut správce pozůstalosti upravoval již občanský zákoník z roku 1964, tehdy se však jednalo o správce dědictví. Nejedná se pouze o terminologickou změnu, ale dochází zde i ke změně obsahu. Správce pozůstalosti spravuje celé jmění, nikoli pouze v zájmu dědiců, ale může to být i ve prospěch jiných osob například věřitelů, zůstavitele či odkazovníka. Správce dědictví byl pojem zavádějící, neboť by se tak jednalo o správu pouze části majetku, nikoli celého jmění, které zůstavitel zanechal. Hlavním úkolem správce pozůstalosti je na rozdíl od vykonavatele závěti péče o jmění, tedy majetková správa.

Správce nemusí být pouze fyzická osoba, ale tuto činnost může vykonávat i osoba právnická, případně stát, pokud je zde předpoklad, že pozůstalost připadne právě státu.

Výkon funkce je vázán na osobu správce a stejně tak jako u vykonavatele nelze přenášet, i když možnost nechat se zastupovat v určitých úkonech omezena není. Správce pozůstalosti má za úkol pečovat o jmění nebo o jeho část, kdy se může jednat například o podíl v obchodní společnosti, nemovitou věc, či konkrétní věc movitou. Správce je ustanoven buď přímo zůstavitelem, nebo v případě potřeby ho může ustanovit soud., který vede pozůstalostní řízení, notář, nebo soud, který na dožádání provedl úkon v pozůstalostním řízení. Při ustanovení správce soudem je vyžadován jeho předchozí souhlas.

V závěti může zůstavitel stanovit jeho povinnosti a dále pak jeho odměnu. V případě, kdy odměna není určena, stanovuje se výše odměny dle obecných pravidel o stanovení odměny správce, což je jeden z rozdílů oproti vykonavateli závěti. Není však vyloučena možnost zůstavitele výslovně stanovit, že funkce správce je bezplatná, nese však riziko odstoupení z funkce.²¹

²¹ „Nad nestranností správce a nad správností jeho úkonů bdí soud. Správce je institutem do jisté míry subsidiárním – srov. § 1667 odst. 2 občanského zákoníku. Soud také jmenuje správce mimo jiné tehdy, probíhá-li spor o dědické právo nebo neshodnou-li se budoucí dědicové na způsobu výkonu správy pozůstalosti jako v právě posuzovaném případě. To, že dědicové nejsou schopni a ochotni se dohodnout, jistě nemůže znamenat, že soudem jmenovaný správce by měl nést sám náklady takové správy. Náklady se správou spojené jsou pak jistě jedním

Správce je povinen vykonávat v souladu se zůstavitelovými pokyny pouze v případě, že nedošlo k zásadní změně poměrů. V případě ustanovení soudem tyto pokyny stanovuje soud ve svém usnesení.

1.6.1. Odlišení správce pozůstalosti a vykonavatele závěti a jejich vzájemný vztah

Další rozdíl oproti vykonavateli spočívá v tom, že nemusí být ustanoven pouze závětí, vždy se však musí jednat o formu veřejné listiny. Zrušit jeho povolání lze stejnými způsoby, jakými se ruší závěť, tedy zejména odvoláním závěti, zničením závěti, pořízením nové závěti, vedle níž nemůže původní závěť obstát, vydáním závěti z notářské úschovy, nebo vydáním originálu notářského zápisu o závěti ze sbírky notářských zápisů.

V případě současného povolání správce a vykonavatele, je správce povinen řídit se pokyny právě vykonavatele. Možnost odchýlit se od pokynů je pouze v případě, kdy je to nezbytné v zájmu správy, nebo když není možné zajistit souhlas vykonavatele včas.

Pokud není povolán správce pozůstalosti, vykonává správu pozůstalosti vykonavatel závěti, dokud soud nerozhodne o jiném opatření. Právní úprava je v tomto směru odlišná od právní úpravy platné za první republiky. Dle judikatury Nejvyššího soudu Československé republiky správa pozůstalosti není povinností vykonavatele závěti, neboť jeho působnost je omezena pouze na to, aby dozíral na splnění posledního porízení a společně s dědicem předložil výkaz o splnění poslední zůstavitelovi vůle.²² V současné době je tedy možné, aby vykonavatel závěti zároveň činil správu pozůstalosti. Tuto povinnost však může odmítnout, poté náleží správa všem dědicům.

Soud může správce i vykonavatele odvolat i bez návrhu v případě, kdy porušují závažným způsobem své povinnosti, případně nejsou-li schopni řádně plnit své povinnosti, nebo z jiného vážného důvodu.

z faktorů, jež ke snaze dohodnout se mohou přispívat. Je přitom věcí konkrétních účastníků pozůstalostního řízení, že k této dohodě nedošlo. V daném řízení pak jistě nelze z povahy věci na odměnu pro správce použít ustanovení o nepřikázaném jednání, neboť správce byl ke své činnosti povolán soudem – odůvodnění městského soudu je v tomto ohledu zcela dostačující. Protože správce vykonává správu i ve prospěch stěžovatele, je v dané fázi řízení spravedlivé, aby se poměrně podílel na výši zálohy na odměnu pro správce.“ – Ústavní soud: usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 05. 2019 sp. zn. III. ÚS 1437/19

²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. února 1929 sp. zn. R I 968/28, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 8712

1.6.2. *Vykonavatel závěti a správce pozůstalosti ve světle judikatury*

Vykonavatel závěti a správce pozůstalosti jako účastníci řízení mohou být důležitým zdrojem informací o majetku zůstavitele.²³ Vykonavatel závěti je nejčastěji osoba blízká, ke které má zůstavitel důvěru, proto lze očekávat, že o jeho majetku bude mít lepší přehled. Vykonavatel závěti a správce pozůstalosti pak mohou mít význam při soupisu pozůstalosti, neboť mohou upozornit na věci, které zůstaviteli skutečně náležely a které nikoli.²⁴ Pokud není ohrožen včasný soupis pozůstalosti, může vykonavatel závěti i správce pozůstalosti být přítomen, vznášet dotazy a činit připomínky.

²³ „Soud (soudní komisař) v řízení o pozůstalosti z úřední povinnosti zjišťuje všechny rozhodné skutečnosti, aniž by přitom byl omezen tím, co uvádějí účastníci (srov. § 20 odst. 1 z.ř.s.). Majetek zůstavitele a další aktiva pozůstalosti soud (soudní komisař) zjišťuje již v předběžném šetření (§ 139 z.ř.s.), a to zejména ze (veřejných či neveřejných) seznamů nebo systémů vedených podle zvláštních právních předpisů, v nichž je evidován zůstavitelův majetek, např. katastru nemovitostí, registru silničních vozidel, rejstříku ochranných známek, patentového rejstříku, rejstříku průmyslových vzorů, centrálního registru zbraní (§ 140 z.ř.s.), nebo ze sdělení třetích osob, např. bank, poboček zahraničních bank, spořitelních a úvěrních družstev (§ 141 z.ř.s.). V průběhu řízení o pozůstalosti jsou zdrojem zjištění majetku zůstavitele a dalších aktiv pozůstalosti údaje účastníků řízení (zejména dědiců, vykonavatele závěti a správce pozůstalosti), především jimi sestavené seznamy majetku pozůstalosti nebo vydaná prohlášení o pozůstalostním majetku. Jedním ze zdrojů, prostřednictvím kterého lze zjistit zůstavitelův majetek a další aktiva pozůstalosti, je soupis pozůstalosti.“ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2016, sp. zn. 21 Cdo 122/2016

²⁴ „Soupis pozůstalosti je právním prostředkem, který umožňuje v domě, bytě nebo na jiném místě, kde měl (mohl mít) zůstavitel uloženy své věci, sepsat hmotné movité věci (o nichž lze předpokládat, že patřily zůstaviteli), u nichž broží, že by jinak nevyšly najevo a nebyly by tak v řízení o pozůstalosti sepsány do seznamu aktiv pozůstalosti, opatřit doklady, jež mohou nasvědčovat tomu, že zůstavitel měl další majetek nebo dluhy, a případně provést ocenění sepsaných věcí podle shodného prohlášení dědiců nebo provedené osobou, která spravuje pozůstalost, anebo znalcem, byl-li přibrán k soupisu. Zjištění pozůstalostního jmění (provedením soupisu pozůstalosti nebo jiným způsobem) je nezbytné (mimo jiné) pro vydání usnesení o dědictví a skončení dědického řízení, neboť soud vydá rozhodnutí o dědictví, bylo-li zjištěno dědické právo a pozůstalostní jmění, byla-li splněna zůstavitelova nařízení, nedošlo-li k nařízení likvidace pozůstalosti a bylo-li mu prokázáno, že byly splněny povinnosti vůči odkazovníkům, stanovené zákonem jako předpoklad pro potvrzení dědictví.“ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2016, sp. zn. 21 Cdo 122/2016

2. Historický vývoj vedlejších doložek v závěti

Vedlejší doložky v závěti nejsou v našem právním řádu novinkou, ale mají za sebou dlouhou historii, v rámci které došlo k určitým změnám a vývoji. Došlo i k období, kdy byly z právní úpravy zcela vyloučeny. V současné době jsou již znovu od 1. ledna 2014 s účinností NOZ součástí platné právní úpravy. Tato kapitola je věnována jednotlivým obdobím, v rámci kterých se doložky v různých formách vyskytovaly, a posouzení jejich vlivu na současnou právní úpravu.

2.1. Počátek právní úpravy

Základy vedlejších doložek můžeme nalézat již v dobách římského práva, kdy jejich užívání mělo být motivací pro dědice, neboť dědicem se stal až po splnění vedlejší doložky. Největším úskalím u vedlejších doložek však může být samotná vůle zůstavitele, neboť může dojít k situaci, kdy splnění podmínky je zcela mimo vliv dědice a nemá tak žádnou možnost nabytí dědictví ovlivnit. Vliv zůstavitele často směřoval k zachování rodinných hodnot a tradic, případně k vytyčení směru, kterým se dále měl dědic ubírat. Tímto způsobem se pak projevovala snaha zůstavitele vytvořit podmínky pro další rozvoj rodiny, neboť podmínky často směřovaly k dosažení určitých cílů, které zůstavitel považoval za důležité.

Vedlejší doložky v právní úpravě římského dědického práva byly postaveny na zásadě „*semel heres semper heres*“, což znamená, že ten, kdo je jednou dědicem, je navždy dědicem. Tato zásada však neznamenal nemožnost stanovit v závěti podmínky, i když jejich možnost použití byla užší než v dnešní právní úpravě, a to zejména ve vztahu k podmínkám rezolutivním.

V tomto období bylo možné nabýt dědictví na základě zákona nebo ze závěti, ale již v této době docházelo k upřednostňování vůle zůstavitele projevené v závěti před zákonem, tedy přednost měla testamentární posloupnost. V tomto období se neužívaly dědické smlouvy tak, jak jsou obsaženy v dnešní právní úpravě, neboť vůle zůstavitele mohla být měněna až do jeho smrti.²⁵

²⁵ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2013, 14 s.

K závěti mohl dědic připojit podmínku, doložení času a účelové určení.²⁶ Toto jednání, stejně jako dnes, nebylo bezbřehé. Takto byly doložky pojmány a chápány v dobách římského práva, ale ani s plynutím času, až na určité výjimky, nedošlo k výraznějším posunům.

2.2. Obecný zákoník občanský – Císařský patent č. 946/1811 Sb. – (ABGB)

Obecný zákoník občanský byl vyústěním mnoholetých kodifikačních prací a stal se tak roku 1811 první vysoce propracovanou a komplexní úpravou soukromého práva na našem území. Tato právní úprava je označována často zkratkou německého názvu „*ABGB*“.²⁷ Jako soukromoprávní předpis v sobě zahrnoval mimo jiné i úpravu dědického práva. Podkladem pro kodifikaci byla přirozenoprávní koncepce společně s aspekty římského práva.²⁸ ABGB na našem území platil bezmála 150 let a v Rakousku je platný do dnes, kdy téměř polovina ustanovení nebyla dotčena ani novelou, což svědčí o velmi vysoké kvalitě daného právního předpisu.

Právní úprava obsahovala způsoby omezení poslední vůle, pod které řadila výminku, časové určení či příkaz, dále pak instituty v dnešní úpravě také známé jako vykonavatel závěti, správa dědictví či odkaz. Dle důvodové zprávy k návrhu superrevisní komise se však v případě výminky a doložení času nejedná o omezení poslední vůle, ale jedná se o ustanovení, kterými zůstavitel právo dědice či zůstavitele modifikuje.²⁹ Tento názor je možné akceptovat i přesto, že tento návrh nevstoupil v platnost.

2.2.1. Výminka

ABGB používalo pro pojem podmínka označení výminka. Výminkou se nazývala událost, od níž bylo nějaké právo odvislým. Výminka byla závislá na budoucí nejisté události, které spočívá v tom, že nevíme, zda skutečnost nastane, případně víme, že nastane, ale nevíme kdy. Právo vázané na čas pak nebude výminkou, ale určením času. Výminky bylo možné dělit na odkládací, rozvazovací, kladné a záporné, což bylo upraveno přímo v ustanovení zákona.³⁰

²⁶ Účelové určení odpovídá dnešnímu příkazu.

²⁷ Zkratka německého názvu: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie

²⁸ SCHELLE, Karel. *Dědické právo ve Všeobecném občanském zákoníku*. In: Dvořák, J. (ed.). *200 Let Všeobecného Občanského Zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 492 s.

²⁹ *Zákon, kterým se vydává všeobecný občanský zákoník: návrh superrevisní komise. Díl II., Důvodová zpráva*. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1931, 177 s.

³⁰ NOZ podmínky dělí pouze na suspenzivní a rezolutivní, ostatní dělení je dnes vytvářeno teorií.

Již v tomto zákoně byla autonomie vůle omezena, a to ve vztahu k výminkám nesrozumitelným, nemožným, neodvolatelným, či výminkám vylučující sňatek. V této době se tak mohlo jednat o výminku možnou a dovolenou, kdy nabytí práva souviselo s jejím přesným splněním, ať již závislé na náhodě, vůli obdařeného dědice, odkazovníka nebo třetí osoby.

Na nesrozumitelné výminky se hledělo, jako kdyby nebyly připojeny. U výminek nemožných a nesrozumitelných se povaha následku lišila dle toho, zda se jednalo o výminku odkládací nebo rozvazovací. Na odkládací výminku se hledělo jako na neplatnou, i za situace, kdy se nemožnou stala teprve později, a tato nemožnost byla zůstaviteli známa. U výminky rozvazovací se v případě nemožnosti hledělo na ni, jako kdyby nebyla připojena. Obdobná právní úprava se promítla i do současného NOZ.

V případě výminky, která zakazovala dědici, nebo odkazovníkovi sňatek, se hledělo, jako kdyby nebyla připojena. V této části však můžeme vidět větší možnost uplatnění vůle zůstavitele, než je tomu v dnešním občanském zákoníku, neboť výminka se mohla vztahovat na osobu ovdovělou, která měla jedno nebo více dětí. Tato osoba měla povinnost výminku splnit.

2.2.2. Určení času

Dalším způsobem omezení poslední vůle, byla možnost určení času, který najisto nastane a na nějž zůstavitel omezil zůstavené právo. Za situace, kdy doba vyměřená v posledním pořizení nastat nikdy nemůže, se jednalo o nemožnou výminku. Určení času mohlo být svou povahou odkládací či rozvazovací.³¹

2.2.3. Příkaz

Už v této době se poslední vůle mohla omezit také příkazem, který byl posuzován jako rozvazovací výminka. Příkaz musel být učiněn tak, aby z něj byla patrná právní závaznost, v opačném případě se jednalo o pouhé přání zůstavitele. Zatímco výminka musela být přesně splněna, příkaz bylo možné splnit pouze přibližně, pokud nebylo možné jinak. Pokud nebylo z ustanovení zřejmé, zda se jedná o výminku či příkaz, posuzovalo se ustanovení jako příkaz, neboť ten měl pro dědice příznivější následky s ohledem na přesnost plnění.

³¹ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. 1. vydání, Praha: „Vesmír“ nakladatelská a vydavatelská spol., 1921, 71s.

2.2.4. *Vykonavatel poslední vůle*

Zůstavitel měl možnost povolat vykonavatele poslední vůle, jeho význam však byl méně podstatný než dnes, neboť na plnění vůle zůstavitele dohlíželi soudy z úřední povinnosti.³² Stejně jako dnes nevyžadovalo jeho ustanovení zvláštní formu, kdy se jednalo o právo ryze osobní povahy, které nebylo převoditelné. Vykonavatelé závěti nepříslušela správa pozůstalosti.³³

2.2.5. *Vliv ABGB na současný NOZ*

ABGB byl do českého právního řádu přijat zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, jinak známým jako „*recepční norma*“, který přebíral úpravu ABGB. Velkým problémem nejen pro dědické právo byl dualismus práva, neboť ABGB platil pouze pro oblast Čechy, Morava, Slezsko a pro oblast Slovenska se dále užívalo zvykové uherské právo.

Celá úprava vztahující se na způsoby omezení poslední vůle obsažená v ABGB je silně promítnuta do ustanovení dnešního NOZ. Často je s přijetím nového občanského zákoníku zmiňováno zakotvení nových institut, ale s ohledem na právní úpravu ABGB se nejedná o instituty v našem právním řádu neznámé. Nedochozí k zařazení institutů nových, ale pouze k obnově a oživení právní úpravy užívané již téměř před dvěma sty lety.

ABGB, stejně jako současná právní úprava, zakotvoval možnost připojit k závěti doložku, která určitým způsobem podmínila nabytí dědického práva. Právní úprava se liší pouze terminologicky, kdy výminka je nahrazena pojmem podmínka. Odlišnost je možné shledat pouze v podmínce uzavření manželství, která je dnes upravena striktněji a nedovoluje její použití ani v případě vdovy s dítětem. V dnešní době není možné ani stanovit podmínku zákazu uzavření manželství s konkrétní osobou, neboť by se jednalo o tak výrazný zásah do soukromé sféry dědice či odkazovníka, který nemůže být vyvážen ani autonomií vůle zůstavitele. Ovšem je možné se setkat s názory, které by zakotvení takovéto podmínky nepovažovaly za nevhodné,

³² ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jiří, *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanského právo plané na Slovensku a v Podkarpatské Rusi Komentář*. 1. vydání, Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, 558 s.

³³ Rozhodnutí Nejvyššího rakouského soudu, sp. zn. Gl. U. 15.108. publikováno v ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jiří, *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanského právo plané na Slovensku a v Podkarpatské Rusi Komentář*. 1. vydání, Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, 557 s.

neboť by zůstavitel mohl mít zvláštní důležité důvody, pro které si nepřeje, aby z jeho majetku měla prospěch osoba, se kterou dědic nebo odkazovník chce uzavřít manželství.

V případě příkazu či doložení času současná právní úprava nepřináší téměř žádné odchylky od úpravy obsažené v ABGB.

ABGB měl výrazný vliv i na úpravu nástupnictví a svěřenství, kdy dochází pouze k terminologické změně, náhradnictví obecné je dnes pouze náhradnictví a náhradnictví svěřenské je dnes označováno jako svěřenské nástupnictví. NOZ však opustil právní úpravu rodinného svěřenství.³⁴ Tento institut by v dnešní době byl zjevně nadbytečným a v rozporu s demokratickým pojetím současné společnosti, zejména s ohledem na délku jeho trvání.

2.3. „Střední“ občanský zákoník č. 141/1950 Sb. – SOZ

V rámci změny společenského uspořádání a vlivem politické a mocenské situace došlo k nahrazení staré právní úpravy. V této nové právní úpravě došlo k výraznému zjednodušení dědického práva, neboť Obecný zákoník občanský obsahoval úpravu o 293 paragrafech, naopak SOZ pouze 52 paragrafů. Ke snížení rozsahu došlo zejména v závislosti na historickém kontextu, neboť s ohledem na znárodňování majetku, který přecházel do vlastnictví státu, bylo možné dědit pouze tzv. osobní majetek menšího rozsahu. K podstatnému zjednodušení došlo také zejména proto, neboť zde byl předpoklad, že složitější právní instituty budou vykládány ve světle dosavadní právní praxe, a není tak potřebné, aby zákon obsahoval jejich podrobnou úpravu.

Nejednalo se pouze o rušení části paragrafů, ale byly zakotveny i nové principy. Nejzásadnější změna se vztahovala na dobu nabytí dědictví, kdy byl zrušen institut ležící pozůstalosti a dědictví bylo nově nabýváno smrtí zůstavitele. Tento princip byl převzat do současné právní úpravy.

Další důležitou změnou byl zásah do pořizovací vůle zůstavitele. V popředí dědického práva již nestojí zůstavitel, ale nově je více preferována vůle dědice. To má zásadní dopad na možnosti zůstavitele stanovit v závěti podmínky. Oproti právní úpravě, která přichází v roce 1964, SOZ ve velmi omezené míře možnost podmínek znal, nešlo však o podmínky, které by se vázaly k dědickému právu.

³⁴ Svěřenství (rodinné svěřenství) jest nařízení, kterým se prohlašuje jmění pro všechny budoucí nebo alespoň pro více rodinných potomků za nezczitelný statek rodiny. – obdobně § 619 ABGB

V případě uvedení podmínek v závěti se jednalo o neplatné právní jednání. Zůstavitel také již nemohl užít doložení času, tedy ustanovení závislé na čase, kdy dědic nabývá dědictví po určitém čase, nebo na určitou dobu. Dále zůstavitel nemohl v závěti dědici ukládat příkaz, aby s dědictvím nakládal určitým způsobem či naopak, aby se určitého jednání zdržel, a to ani ve vztahu k určité části dědictví. Právní úprava byla natolik striktní a nedbala na vůli zůstavitele až do té míry, kdy ustanovení o omezení povolání dědice bylo sankcionováno neplatností.

Za podmínku nebylo považováno zřízení věcného břemena k nemovitosti. Postavení dědice ze závěti bylo paradoxně mnohem silnější než za dřívější právní úpravy, neboť byla výrazně snížena odpovědnost dědice za závazky zůstavitele a byla tak výrazně posílena dědicova volnost v nakládání se zděděným majetkem.

2.4. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. - ObčZ

Občanský zákoník z roku 1964 platil bezmála padesát let a za tuto dobu došlo k mnoha změnám. Úprava dědického práva byla ale téměř po celou dobu konstantní a nedocházelo zde ke větším změnám. S ohledem na předchozí právní úpravu zde byly respektovány stejné principy a zásady, což se znovu promítlo do nemožnosti připojit podmínky k závěti. Tento občanský zákoník ustanovení o vedlejších doložkách výslovně zapovídal. Jedná se o další omezení dispoziční volnosti zůstavitele v nakládání s jeho majetkem pro případ jeho smrti. Dědic tak nebyl omezován s nakládáním se zděděným majetkem a ihned po smrti zůstavitele se vytvořily jasné vztahy ke zděděnému majetku. Vedlejší doložky v závěti tak byly upraveny pouze v § 478 OZ, kde byla stanovena jejich nemožnost působit právní následky. Toto ustanovení představovalo výjimku z obecné možnosti podmínit právní následky právního jednání nejistou skutečností.

I za takto přísných ustanovení bylo možné i v tomto zákoně najít výjimky, za kterých bylo možné jakousi kvazi-doložku stanovit.

První zákonnou výjimkou byla kolační povinnost dědice, tedy povinnost dědice započítat majetek, který získal od zůstavitele za doby trvání jeho života, pokud se nejedná o obvyklá darování. Pokud se bude jednat o dědice dle § 473 odst. 2 OZ³⁵, započte se i to, co obdržel bezplatně dědicův předek. Jestliže nedědí ani tyto děti nebo některé z nich, dědí stejným

³⁵ Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti. Jestliže nedědí ani tyto děti nebo některé z nich, dědí stejným dílem jejich potomci. - § 473 odst. 2 OZ

dílem jejich potomci. V případě dědění ze zákona je započtení obligatorní povinností, ale při dědění ze závěti k započtení dojde pouze v případě, kdy k němu zůstavitel dal příkaz, nebo kdy by obdarovaný dědic byl nedůvodně zvýhodněn. Je nutné zdůraznit, že příkaz zde není ve smyslu podmínky, na kterém by byl závislý vznik, změna nebo zánik práva s děděním spojených. Splnění či nesplnění příkazu tak nemá vliv na nabytí dědictví.³⁶ Smyslem je rozvržení majetku mezi dědice s ohledem na nabytí majetku již za trvání života zůstavitele. Započíst nelze plnění, která byl zůstavitel povinen plnit vůči dědici, kdy se bude jednat zejména o přispívání na výživu dědice, osobní potřeby či přípravu na budoucí povolání za dobu, kdy dědic nebyl schopen se sám o sebe postarat.³⁷ Dále není možné započítat obvyklá darování, ke kterým dochází například o Vánocích, narozeninách a jiných obdobných událostech. Hodnotu daru je nutné posuzovat také ve vztahu k majetkovým poměrům rodiny. Rozšíření či zúžení společného jmění manželů ve prospěch pozůstalého manžela není praxí považováno za klasické darování a nelze takovéto dohody pro účely tohoto ustanovení posuzovat jako darování.³⁸ Hodnota daru se posuzuje dle hodnoty v době darování a nikoli až v době nápadu dědictví. V mimořádných případech je však nutné hodnotu posoudit dle konkrétních okolností, neboť nelze spravedlivě požadovat započítání darů, které nepřinesly žádný prospěch.³⁹

Další výjimkou vzniklou praxí pak byla možnost zřízení věcného břemene.⁴⁰

Další možností je úprava poměrů zůstavitelem způsobem, kdy jeden dědic je povinen z nabyté věci, práva či jiné majetkové hodnoty vyplatit určitou částku jinému dědici.⁴¹

³⁶ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2007, 71 s.

³⁷ KNAPP, Viktor. a kol. *Občanské právo hmotné – svazek II.*, Praha: CODEX 1995, s. 441.

³⁸ HOLUB, Milan. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. svazek. 2. vydání, Praha, Linde 2003, 731 s..

³⁹ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. 05. 1995 sp. zn. 18 Co 411/94. publikováno v AD NOTAM, 1999 č. 5, 107-109 s.

⁴⁰ *Zřízení věcného břemena na základě závěti nelze považovat za podmínku ve smyslu § 478 ObčZ (1964); jde o ustanovení dědice k výkonu práva odpovídající věcnému břemenu, jež má váznout na nemovitosti, kterou zdědí jiný dědic. Pokud by došlo ke střetu takto založeného dědického podílu s dědickým nárokem neopominutelných dědiců, jež jsou chráněni § 479 ObčZ (1964), musel by se upravit rozsah věcného břemene rozhodnutím podle § 484 ObčZ (1964) tak, aby jeho kapitalizovaná hodnota nezkracovala povinné díly neopominutelných dědiců, nebo ponechat věcné břemeno v plném rozsahu, jak je obsaženo v závěti a uložit dědici tohoto břemena, aby doplnil povinné díly neopominutelných dědiců peněžitě.* Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 8. 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91

⁴¹ „*Za podmínku v závěti, která nemá právní následky, nelze považovat ani ustanovení, jež stanoví dědici povinnost vyplatit peněžní podíly dalším osobám. Toho, komu má být podle závěti zůstavitele vyplacena peněžitá částka, lze důvodně považovat za dědice, a tedy za účastníka dědického řízení. Takto ustanovený dědic je zůstavitelovým dědicem jako každý jiný závětní dědic s tím, že jeho dědické právo se omezuje na peněžitou výplatu dědického podílu a je odvozeno od majetku, který nabývá vyplácející dědic (popřípadě majetku, který může být v závěti přímo určen). Přesahuje-li určená výše výplaty obvyklou cenu tohoto majetku nabývaného vyplácejícím dědicem, má dědic výplaty nárok jen na poměrnou část svého podílu. Není-li předmětem dědictví majetek, z něhož je výplata odvozena, nelze tobo, kdo měl výplatu obdržet, považovat za dědice.*“ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2013 sn. zn. 21 Cdo 2214/2012 - Toto soudní rozhodnutí z roku 2013 je odrazem staré právní úpravy, která vedlejší doložky zakazovala. Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí projevil snahu vyhnout se zákazu vedlejších doložek a stanovil nové pravidlo pro výplatu peněz. Příkaz k výplatě peněz tak ve světle judikatury představoval povolání dědice. Jedná se zde o snahu respektování vůle zůstavitele. V dnešní pojetí je však tento judikát již obsolentní a daný případ by se dál posoudit též jako odkaz.

Za nepřipustnou podmínku bylo považováno ustanovení, kdy dědicem nabytý majetek má připadnout určité třetí osobě.⁴²

Je nutné upozornit, že zákon neřeší, jak se mají posuzovat podmínky, které jsou připojené k jiným poručením pro případ smrti, než je závěť či listina o správě dědictví. V praxi nebylo zřejmé, zda se k podmínce nepřihlíží, nebo zda daný úkon byl neurčitý, tedy neplatný. Řešení byla různá, nejčastěji se postupovalo tak, aby dědické právo bylo vyloženo ve prospěch dědice.⁴³

Vedlejší doložky a zejména podmínky pak byly pro toto období zapovězeny. Připojení podmínky či příkazu však nečinilo závěť neplatnou jako celek, ale k tomuto ustanovení v závěti se nepřihlíželo a ve zbytku se závěť považovala za platnou. Podmínkami ve světle tohoto zákona byla omezení, příkazy a zákazy, která omezovala vůli dědice nakládat s majetkem po smrti zůstavitele. Ustanovení náhradního dědice tak bylo přípustnou podmínkou, neboť se jednalo o ustanovení závěti, které bylo v souladu s právní úpravou dědění, protože nedocházelo k omezení vůle dědic nakládat s majetkem. Ke změně nedošlo ani novelou z roku 1969, ani dalšími novelami, ba dokonce ani novelou učiněnou po převratu v roce 1992. Proces zbavení práva socialistických idejí byl zakončen až příchodem NOZ.

2.5. Srovnání ObčZ a NOZ

V právní úpravě z roku 1964 nemají podmínky připojené k závěti právní důsledky. Tato úprava je promítnutím totalitního režimu na našem území. V případě připojení podmínek se jednalo o rozšiřování dispoziční svobody soukromého vlastníka za hranice jeho života. Tento přístup není typický pro klasické pojetí občanských zákoníků. S příchodem nového občanského zákoníku tak dochází k příklonu ke klasickému modelu, kde je důležitou složkou vůle zůstavitele ve vztahu k jeho majetku po jeho smrti.⁴⁴

⁴² „Ak bol poručiteľ v čase smrti vlastníkom nehnuteľnosti a ak v závete uviedol, že sa tieto nehnuteľnosti majú po jeho smrti predáť a že získaná cena za tieto nehnuteľnosti sa má rozdeliť medzi ustanovených dedičov v podieloch, ktoré poručiteľ v závete určil, nadobudnú tu dedičia podľa toho závetu stanovené podiely nehnuteľností; na podmienku o uloženom predaji nehnuteľností, obsiahnutú v závete, sa neprihliada.“ Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 23. 7. 1983, sp. zn. 2 Cz 56/83

⁴³ SCHELLOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání Brno: Computer Press, a.s., 2007, 104 s.

⁴⁴ srov. TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*, Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, 10, 13 a 15 s.

Ke změně tak dochází ve dvou směrech. První z nástrojů, kterým zůstavitel disponuje, je možnost povolání vykonavatele závěti, jehož funkce je zejména mediační.⁴⁵ Zůstavitel má tak možnost povolání osobu, které věří a která se zapřičiní o splnění jeho poslední vůle a urovnání dědických záležitostí. Druhou skupinou doložek je možnost připojit podmínku, doložení času nebo příkaz. Jedná se zde o obnovená ustanovení, ve vztahu k historickému vývoji, která jsou běžná pro ostatní evropské země. Za těchto okolností tak nepostačují obecná ustanovení o autonomii vůle, ale je třeba komplexní samostatná úprava, aby nedocházelo k zjevným excesům zůstavitele, které by byly ve vztahu k dědici zjevně obtěžující a bez rozumného důvodu.

Při srovnání starého a nového občanského zákoníku je třeba zmínit myšlenku, přiblížení se s novou právní úpravou, úpravám posledních vůlí známých v anglosaském právu⁴⁶. V anglosaském dědickém právu je výrazným prvkem vlastní regulace posledních vůlí. Současná právní úprava však nevychází ze stejného pojetí *trust law*,⁴⁷ které je typické pro anglosaské pojetí dědického práva, ale je založena na principu přechodu majetku zůstavitele a rovněž jeho dluhů na dědice. Tento princip byl modifikován současnou právní úpravou a to zejména ve dvou směrech. Došlo k posílení univerzální sukcese⁴⁸, avšak rovněž je připuštěna i sukcese singulární.⁴⁹ Dále je nově dědici dána možnost podmínit dědické právo nebo dědice ve svém právu omezit. Jeden z výrazných rozdílů oproti anglosaské právní úpravě spočívá v tom, že česká právní úprava nezná koncept spoluvlastnictví, kdy spoluvlastník v případě smrti jiného spoluvlastníka získává nárok na jeho podíl. Některá práva však nemohou být předmětem dědictví ani v českém, ani v anglosaském právu, neboť přecházejí mimo dědické řízení na oprávněnou osobu.⁵⁰

Dle staré právní úpravy bylo možné určit dědice a jejich dědické podíly na celém dědictví, případně přikázání jednotlivých věcí, či jiných práv nacházejících se v dědictví. Vždy se bude jednat o dědice, neboť institut odkazovníka je v této době neznámý. Z uvedeného tak

⁴⁵ „V dědicích bojujících o svoje zájmy často se uplatní nejménější stránky lidské bytosti“ a že je „zájmem mimořádné hodnoty mravní, aby smrt člověka nebyla doprovázena úpornými zápasy, nenávisť a zlobou,“ když „ten, kdo by mohl zasáhnouti - je mrtví“ - SVOBODA, Emil.. *Dědické právo*. Praha: Československý kompas, 1946, 11 s.

⁴⁶ Též nazývané jako Angloamerické právo či Common law

⁴⁷ Podstata trustu spočívá ve hmotněprávní fikci, kdy jeho zakladatel svěří svůj majetek správci trustu, který fakticky vykonává veškerá majetková práva a je vázán podmínkami stanovenými zakladatelem, a ten majetek spravuje ve prospěch třetí osoby – beneficianta. Tento institut tak v sobě snoubí prvek věcněprávní (přechod práv k majetku) a prvek závazkový (povinnosti správce a práva beneficianta).

⁴⁸ Dědic, který nabývá dědictví nebo jeho část, nastupuje zásadně i do dluhů zůstavitele.

⁴⁹ Tzn. odkazovník může nabýt jen určitou věc nebo pohledávku, aniž by odpovídal za zůstavitelovy dluhy.

⁵⁰ Např. peněžité nároky z pracovního poměru v určitém rozsahu, peněžní nároky z nemocenského pojištění, ze sociálního zabezpečení, z pojištění osob, pokud byla určena tzv. obmyšlená osoba.

vyplývá, že v případě, že je dědiců víc a nedohodnou se na vypořádání dědictví, dědic nemá právo nabytí konkrétní věc stanovenou v závěti.⁵¹ Nezávažnějším omezením pro pořizovatele závěti byla nemožnost připojit jakékoliv podmínky, neboť nemají žádné právní účinky s výjimkou započtení toho, co za života zůstavitele od něho dědic obdržel, pokud nejde o obvyklá darování, na jeho dědický podíl. I v takto striktním pojetí najdeme lehké náznaky možnosti zůstavitele projevit svou vůli. Tento projev lze spatřovat v možnosti pořizovatele závěti určit náhradního dědice, a to i opakovaně pro případ, že by dříve ustanovená dědic nedědil. Další možností je stanovit dědici povinnost vyplatit jinému dědici peněžní částku, která však není součástí aktiv. Dané jednání totiž není považováno za podmínku, ale za předjímanou dohodu dědiců o vypořádání dědictví.⁵² Projevem vůle zůstavitele je pak možnost zajistit účel, ke kterému má dědictví sloužit a to tak, že zřídí věcné břemeno⁵³, ustanoví dědicem nadaci nebo právnickou osobu či přímo zřídí nadaci novou případně nadační fond.

Výrazným posunem v současné právní úpravě je tak možnost zřídit určité osobě odkaz, kdy se tato osoba nestává dědicem, ale dostává se do postavení věřitele.

Pro nás je však výrazným posunem možnost pořizovatele užít ve svém pořízení vedlejší doložku.

I přes výrazné změny mezi ObčZ a NOZ, došlo k zachování principu nabytí pozůstalosti smrtí zůstavitele a byl tak opuštěn princip ležící pozůstalosti typický pro ABGB.

⁵¹ „Neuzavřou-li dědici dohodu o vypořádání dědictví, zákon nepřipouští, aby vypořádání dědictví provedl soud autoritativním rozhodnutím (srov. § 483 obč. zák.). V usnesení o dědictví soud v tomto případě potvrdí nabytí dědictví podle dědických podílů (tj. procentem nebo zlomkem) tak, jak vyplývají z dědění ze zákona, ze závěti nebo z obou těchto důvodů (srov. § 484, věta první, obč. zák., § 175q odst. 1 písm. d/ o. s. ř.); je-li dědický podíl některého dědice modifikován v důsledku zápočtů (§ 484, věta druhá a třetí, obč. zák.), je třeba to v usnesení vyjádřit a potvrdit nabytí dědictví podle takto upravených dědických podílů.“ - Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2009, sp. zn. 21 Cdo 427/2008.

⁵² Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.2.2001, sp. zn. 24 Co 51/2001

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2.8.1991, sp. zn. 4 Cz 56/91

3. Srovnání právní úpravy s úpravou slovenskou, polskou a rakouskou

Tato kapitola je věnována srovnání právních úprav. Vybrala jsem právní úpravu slovenskou, rakouskou a polskou. Slovenská, rakouská i polská právní úprava má stejné historické základy jako právní úprava u nás, a proto je zajímavé sledovat, jak ze stejného základu vyšly tři odlišné právní úpravy, které prvky zůstaly totožné a jaký posun každá ze zemí zaznamenala.

3.1. Srovnání české a slovenské právní úpravy

3.1.1. Slovenská právní úprava

Na Slovensku je stále platný Občiansky zákonník č. 40/1964 Zb., ve znění novely č. 394/2012 Zb., účinné od 01. 12. 2019. Zákon obsahuje ustanovení § 478, které stanoví, že jakékoliv podmínky připojené k závěti nemají právní následky. Odůvodnění zavedení tohoto ustanovení souvisí se snahou neomezovat dědice co do nabití dědictví, ani co do dispozice se zděděným majetkem, které by mu bránily v účelovém užívání dědictví. Je však toto ustanovení nutné považovat za nedůvodné omezení související s předchozím společenským zřízením. Toto omezení navazuje na § 550 zákona č. 141/1950 Zb.

Podmínky obsažené v závěti tak nemají právní následky. Pod toto ustanovení spadá podmínka, doložení času a příkaz.

S ohledem na přijetí NOZ se na našem území výrazně posunulo pojetí vedlejších doložek v závěti a možnost jejich užití. Právní úprava na Slovensku, která byla od roku 1964 společná pro obě země, nezaznamenala žádný posun, a to zejména z toho důvodu, že nebyl přijat nový občanský zákoník, ani rozsáhlejší novela ve vztahu k vedlejším doložkám, tak jak to bylo učiněno u nás. Česká právní úprava tak zaznamenala výrazný posun oproti slovenské úpravě, a to zejména s ohledem na rozšíření autonomie vůle zůstavitele.

3.2. Srovnání české a polské právní úpravy

V Polsku je platný občanský zákoník z roku 1964 nazývaný Kodeks cywilny. V polské právní úpravě také doposud nedošlo k rekodifikaci soukromého práva, stejně jako na Slovensku. Za dobu účinnosti zákona však došlo k více než devadesáti novelám, kdy tou nejrozsáhlejší byla novela v roce 1990 v souvislosti se systémovou transformací Polska.

Stejně jako v české právní úpravě je i v té polské dán prostor pro větší vůli autonomii zůstavitele, a to prostřednictvím vedlejších doložek v závěti, které jsou v polské úpravě označené jako jiné pokyny v závěti. Mezi tyto jiné pokyny jsou řazeny odkaz a příkaz, kdy odkaz umožňuje, aby zůstavitel v závěti uložil dědici majetkovou povinnost ve prospěch jiné osoby, aniž by se tato osoba stala dědicem.⁵⁴

Příkazem se ukládá povinnost dědici něco konat či se něčeho zdržet, zůstavitel však nikoho neustanovuje věřitelem tohoto závazku a příkaz tak povahu závazku nezískává. Příkaz se nesmí dostat do rozporu se zásadami rodinného života či do rozporu se zákonem.

V českém právu odkaz stojí samostatně a není tak řazen mezi vedlejší doložky, naopak v polském právu je mezi jiné pokyny řazen společně s příkazem a povoláním vykonavatele. Česká právní úprava obsahuje rozsáhlejší širší, neboť zákon mezi vedlejší doložky řadí podmínku, doložení času, příkaz a tento výčet je poté literaturou rozšiřován o vykonavatele závěti, správce pozůstalosti či svěřenské nástupnictví.

Vykonavatel pozůstalosti v polském právu automaticky vykonává i správu pozůstalosti, v Česku tato funkce může být vykonávána samostatně. Polská úprava je více striktní v tom směru, že funkce se lze vzdát pouze před zahájením dědického řízení, a to bez udání důvodů, zatímco v české právní úpravě lze z funkce kdykoliv odstoupit.

Jednou ze společných doložek je právě příkaz, jehož podstata je v obou právních úpravách obdobná. Výrazným rozdílem je otázka vymahatelnosti, neboť v polském právu se jedná především o morální závazek, který není soudně vymahatelný, naopak v českém právním řádu je vymahatelný osobou, které je ku prospěchu, pakliže je povolán vykonavatel závěti, tak je také oprávněn příkaz vymáhat.

⁵⁴ PIATOWSKI, Józef Stanisław. *Pravo spadkowe Zarys wykładu*. 6. vydání. Warszawa: LexisNexis, 2003, 129 s.

3.3. Srovnání české a rakouské právní úpravy

Na území Rakouska je stále platný právní předpis z roku 1811, který v průběhu let musel být přizpůsobován vzhledem k celkovému vývoji společnosti, nicméně i tak je možné uznat jeho vysoké kvality, které s sebou přinesl.

Ke změně v rakouském dědickém právu došlo novelou v roce 2015. Pro českou právní úpravu byl výrazným inspiračním zdrojem ABGB, bude tedy zajímavé sledovat, zda na další vývoj českého dědického práva bude mít dále vliv úprava rakouského dědického práva.⁵⁵ Novela však převážně spočívala v terminologických změnách, kterými mělo dojít k přizpůsobení dnešní době. Dále zde došlo k zpřehlednění úpravy, zejména pomocí nových nadpisů, číslování a také za pomoci vypuštění ustanovení, která byla svou povahou obsoletní. Stejně tak tomu bylo ve vztahu k vedlejším doložkám, kdy došlo zejména ke změnám jazykového znění, nikoli obsahového. Je tak možné v závěti užít podmínku, omezení doby a příkaz.

⁵⁵ RONOVSÁ, Kateřina, DOBROVOLNÁ, Eva. Nové rakouské dědické právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 4, s. 69

4. Doložky, ke kterým se nepřihlíží

Tato kapitola bude věnována vedlejším doložkám, ke kterým se nepřihlíží. NOZ stanovuje několik důvodů, podle kterých se k doložkám nepřihlíží. Jedná se o doložky směřující k zjevnému obtěžování dědice nebo odkazovníka, zjevnou svévůli zůstavitele, doložky odporující veřejnému pořádku nebo doložky nesrozumitelné. Dále pak není možné přihlížet k doložce, která dědici nebo odkazovníkovi ukládá povinnost uzavřít či naopak neuzavřít manželství, případně setrvání v manželství či jeho zrušení.

Při posouzení doložek v závěti zkoumáme jejich platnost či neplatnost. Náhled na tuto problematiku se v historii častokrát měnil. Není možno nechat doložku zcela na libovůli dědice, neboť zůstavitel by mohl mít tendence omezovat dědice zejména v jeho vztazích, či by ho mohl určitým způsobem nadměru obtěžovat.

Znovuzavedení vedlejších doložek je odklonem od éry socialismu, které omezovaly dispoziční vůli zůstavitele ve vztahu k individuálnímu vlastnictví. Totalitní přístup neakceptoval vůli zůstavitele, neboť dědické právo rozšiřovalo dispoziční možnosti soukromého vlastníka za hranice jeho života, což bylo považováno za přístup kapitalistický, v tomto období tedy nepřijatelný.

Spolu s obnovou vedlejších doložek je zároveň nutné dědice chránit před zřejmě zneužívajícími podmínkami, doloženými časem či příkazy. Současná volní dispozice zůstavitele s majetkem nemůže být pokládána za bezbřehou a musí být omezena v souladu s hodnotami, na kterých si dnešní společnost zakládá.

Každá doložka bude rozebrána jednotlivě, bude zde snaha o vytyčení hranice, kdy se k doložce již nepřihlíží. Pouze u některých doložek je jednoznačné, že se k nim nepřihlíží, ale v ostatních případech bude nutné na doložku pohlížet odlišně v každém jednotlivém případě.

V případě uložení podmínky, která může být opakována, musí být znovu splněna, třebaže se tak stalo již za života zůstavitele. Nejedná se tedy o doložku, ke které se nepřihlíží, přesto ji bude věnována určitá část této kapitoly, neboť i zde hraje důležitou roli výklad, zejména ve vztahu k možnosti opakování podmínky s ohledem na vůli zůstavitele.

4.1. Doložka směřující jen ke zjevnému obtěžování dědice nebo odkazovníka

Ve vztahu k posouzení vedlejší doložky je vždy nutné učinit kombinaci objektivního a subjektivního posouzení. V dané doložce se tak musí posoudit, zda se jedná o zřejmé obtěžování a zda tomu tak je ze zjevné svévole zůstavitele. Učinění úsudku je důležité vzhledem k tomu, že každá podmínka může být obtěžující, ale pokud se tak neděje ze zjevné svévole, musí se k doložce přihlížet. Pokud má doložka objektivní, racionální základ, tak je ve světle výkladu přípustná. Úvaha, zda se jedná o doložku obtěžující nelze provádět z pohledu dědice, neboť by pak pravděpodobně žádná doložka neměla právní účinky, protože pro dědice by se mohlo jako obtěžování jevit jakákoliv povinnost stanovená zůstavitelem.

Zřejmé obtěžování či zůstavitelova zjevná svévole jsou neurčitými právními pojmy. O svévoli se bude jednat v případě bezohledného uplatňování vlastní vůle případně o uplatňování nedostatečně poučené vlastní vůle. O zřejmé obtěžování půjde v případě jednání, které je druhou fyzickou osobou oprávněně vnímáno jako nevítané, nevhodné nebo urážlivé a jehož záměr nebo důsledek vede ke snížení důstojnosti fyzické osoby nebo k vytváření nepřátelského, ponižujícího nebo zneklidňujícího prostředí.⁵⁶

Výklad doložky je nutné provést také s ohledem na subjektivní korektiv, který musí odrážet zůstavitele i dědice. Každý člověk je jedinečný, má různou povahu, sklon, talent či předpoklady a s ohledem na uvedené tak není možné subjektivní opravný prostředek vyloučit ve vztahu k zůstaviteli ani dědici.

Za situace, kdy zůstavitel podmíní nabytí dědictví tím, že dědic musí uběhnout maraton, by se mohlo jednat o podmínku objektivně splnitelnou. Je nutné ale závěr vyvozovat také z toho, jaká byla situace již za života zůstavitele. Za předpokladu, kdy zůstavitel celý život maratony běhal a jednalo se o jeho společný zájem s dědicem, nebo když zůstavitel měl snahu vést dědice k běhu či obecně ke sportu, mohlo by se jednat o podmínku akceptovanou. Jiná úvaha by nastala v případě, kdy by zůstavitel sám nevedl aktivní život a tento životní styl sdílel s dědicem, pak by danou podmínkou docházelo ke zjevnému obtěžování. V případě, kdy by pro dědice byla podmínka nemožná a to například za situace, kdy dědic je dlouhodobě ve špatném zdravotním stavu, který mu podmínku neumožní splnit, jednalo by se o objektivní obtěžování. Ve vztahu k doložce tak chybí racionální důvod, který by zakládal povinnost dědice doložku splnit.

⁵⁶ HAJAN, Petr. Zmatky způsobené závětí. *Ad Notam*. 2019, č. 1, 66 s.

V případech zjevné zůstavitelovy svévole není možné k doložce přihlížet. Mohlo by se jednat o situaci, kdy by zůstavitel stanovil dědici povinnost vystudovat vysokou školu i přes to, že dědic vysokou školu vystudoval již za života zůstavitele, kdy škola měla totožné zaměření, ale z pohledu zůstavitele nebyla dostatečně prestižní.

V daném případě se nejedná o opakování stejné podmínky, pokud je v podmínce stanovena konkrétní vysoká škola, kterou dědic za života zůstavitele nestudoval, ale jedná se o doložku, kdy její splnění by mohlo být zjevnou svévolí zůstavitele a vedla by tak k zjevnému obtěžování dědice.

Dle mého názoru posoudit takovouto doložku nelze bez ostatního kontextu. V situaci, kdy zůstavitel po celou dobu studia vysoké školy dědice nesouhlasil s vybranou školou, ale požadoval studium na jiné vysoké škole se stejným zaměřením, by mohl být výsledek poněkud odlišný. Za situace, kdy zůstavitel prokazatelně mohl hodnotit prestiž školy, například na základě různých průzkumů, či míře uplatnění absolventů v praxi, nemuselo by se jednat o zjevnou svévolí zůstavitele. Situace by mohla být obdobná, kdyby sám zůstavitel danou školu studoval, a proto požadoval po dědici, aby studoval stejnou vysokou školu, neboť se jedná například o rodinnou tradici. Dědic by tak dle mého názoru byl povinen doložce vyhovět i za předpokladu, že již vystudoval vysokou školu za života zůstavitele s obdobným zaměřením. Zůstavitel měl v úmyslu prostřednictvím vedlejší doložky ovlivnit život dědiců zejména jeho vzdělání. Doložky odporující veřejnému pořádku

Daná úprava směřuje na nemožnost stanovení doložky, která zjevně odporuje veřejnému pořádku, kdy se bude jednat zejména o situace, kterými zůstavitel vybízí dědice k páchání trestného činu, ba ho k němu dokonce nutí. Dále by se mohlo jednat o situace, kdy zůstavitel dědici stanovuje povinnost vstoupit do politické strany, případně z ní vystoupit, nebo aby začal podporovat politická hnutí či strany porušující lidská práva a svobody, rozněcující rasovou či náboženskou nenávisť.⁵⁷ Za těchto okolností by se dědic stal dědicem nepodmíněným.

Jednání, které zjevně narušuje veřejný pořádek, je absolutně neplatné, tedy soud k jeho neplatnosti přihlédne i bez návrhu. Právní jednání musí svým obsahem a účelem odpovídat zákonu.

⁵⁷ „Ustanovení poslední vůle, jímž zakázán dědici prodej zděděného majetku na osoby, jež nejsou určitého (římsko-katolického) vyznání, nepřiči se právnímu řádu ani dobrým mravům.“ - Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. ledna 1927 sp. zn. R II 405/26 publikováno ve Vážného sbírce pod č. 6666

4.2. Doložky nesrozumitelné

Nesrozumitelné doložky se posuzují stejně jako nesrozumitelná právní jednání, kdy právní úprava je v tomto směru duplicitní. Srozumitelnost se týká formální stránky projevu vůle. Srozumitelností se má namysli, pochopit bez obtíží, co chtěl zůstavitel vyjádřit. Nesrozumitelná doložka pak bude taková, u které se ani pomocí výkladu nepodaří zjistit, co chtěl zůstavitel vyjádřit. Není tak zřejmá vůle zůstavitele, jakého následků chtěl dosáhnout, jaká práva a povinnosti měly vzniknout či jakého předmětu se měly týkat.

Právní jednání může být svou povahou nesrozumitelné absolutně, tedy vůči všem, nebo relativně, tedy pouze vůči někomu. O absolutní nesrozumitelnost se bude jednat za situace, kdy zůstavitel učiní závěť v jazyce, který není znám, nebo jeho písmo bude nečitelné. Relativní nesrozumitelnost je právně významná pouze pro adresáta daného jednání. Pokud právní jednání adresáta nemá, nemá relativní nesrozumitelnost právní význam.

Dle ustálené judikatury, vztahující se obecně k nesrozumitelnému jednání, samotná okolnost, že právní jednání bylo učiněno v cizím jazyce, neznamená neplatnost pro nesrozumitelnost. Znak nesrozumitelnosti by byl naplněn pouze v případě, kdy byl projev vůle v cizím jazyce učiněn vůči konkrétní osobě, a pro tohoto adresáta je projev nesrozumitelný.⁵⁸

Pokud dojde k právnímu jednání, které je nesrozumitelné, je nutné nejprve vynaložit snahu odstranit tyto nedostatky za pomoci výkladu.

Následkem nesrozumitelnosti vedlejší doložky, bude její nicotnost. Za takových okolností doložka nemůže vyvolat právní následky, proto jako taková ani nemůže vzniknout.

4.3. Doložky ve vztahu k povinnosti uzavření či neuzavření manželství

Neúčinnost vedlejší doložky, ukládající dědic či odkazovníku povinnost uzavření či neuzavření manželství je výslovně upravena v § 1552 NOZ. Ve své podstatě se jedná o konkretizaci neúčinnosti vedlejší doložky, která je v rozporu s veřejným pořádkem.

Již v římském právu nebylo možné někomu sňatek zakazovat, ale právní úprava zde byla benevolentnější ve vztahu k vůli zůstavitele, neboť zde byla dána možnost někoho k uzavření manželství podněcovat.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1760/2007

Pojetí tohoto ustanovení vychází z Osnovy z roku 1937, kde v ustanovení § 515 bylo stanoveno že, na výminku, aby dědic nebo odkazovník neuzavíral manželství, ani když dojde svéprávnosti, se hledí tak, jako kdyby nebyla připojena. Zůstavitel může zanechat své manželce poživací právo nebo jiný trvalý důchod pro dobu jejího vdovství nebo se podobně postarat o jinou ženu po dobu, než se provdá. Ustanovení Osnovy reaguje na dvorský dekret z 23. května 1844. Dvorský dekret upravoval původní znění ustanovení obsažené v ABGB, které v § 700 stanovovalo že, výminka, že dědic nebo odkazovník nevstoupí v manželství, aniž dosáhne zletilosti, se považuje za nepřipojenou. Pouze osoba ovdovělá musí tuto výminku splnit, má-li jedno nebo více dětí. Výminka, že dědic nebo odkazovník neuzavře manželství s určitou osobou, může být platně uložena⁵⁹. Jedná se o ustanovení, které je velmi typické pro období vzniku ABGB, neboť zde bylo silné postavení *pater familias*, který výrazným způsobem ovlivňoval chod rodiny, a zejména pak silně zasahoval do výchovy dětí. Z ustanovení ABGB plyne zákaz zasahovat do uzavření manželství jako takového, ale je nutno podotknout, že bylo možné uložit zákaz sňatku s konkrétní osobou. Rozdílná úprava se však vyskytovala ve vztahu k ovdovělým osobám i přesto, že tato představa byla v jistém slova smyslu přežitkem a zastaralým zvykem. Toto ustanovení mělo s největší pravděpodobností chránit majetek rodiny a vyplývá z něj snaha o zajištění rodinného jmění do budoucna pro potomky.⁶⁰ Pokud byla stanovena výminka, která nedala po zůstavitelově smrti podnět k likvidaci spořádaného manželství dědice, nejednalo se o výminku nedovolenou a proti dobrým mravům.⁶¹ Ve výše zmíněné osnově je namísto výkladu dle ABGB upřednostněno ustanovení dle dekretu z roku 1944. Vliv dané úpravy je zřejmý i v současném občanském zákoníku, neboť v poslední větě ustanovení § 1552 můžeme spatřovat omezení související s uzavřením manželství. Celkově je však současná právní úprava více obecně formulovaná oproti osnově z roku 1937.

V ustanovení § 1552 NOZ je poslední věta poněkud problematická, neboť stanoví, že zůstavitel je oprávněn zřídit někomu právo na dobu, než uzavře manželství. Tato věta by mohla působit tak, že podmiňuje dědické právo nebo odkaz tím, že dědic či odkazovník nevstoupí v manželství. Tento výklad je však chybný a v rozporu s předchozí větou téhož ustanovení. Tímto způsobem by totiž docházelo k zásahu do osobních práv dědice či zůstavitele a to v souladu s platnou právní úpravou nelze připustit. Možnost využití se tak bude vztahovat na

⁵⁹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jiří, *Komentář k Československému občanskému zákoníku občanskému a občanského právo plané na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Komentář*. 1. vydání, Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, 289 s.

⁶⁰ Von ZEILLER, F. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie*. II díl. 2. část. Wien: Geistingers Verlagshandlung, 1812, s 668

⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 1947, sp. zn. R I 279/47

případy, kdy zůstavitel zřídí například časově omezené peněžní plnění, či omezené užívací právo. Smysl této právní úpravy nespočívá v tom, že by zůstavitel chtěl, aby dědic či odkazovník neuzavřel manželství, ale naopak se snaží poskytnout určité prostředky a podporu na období, než se tak stane. Tímto způsobem totiž může zajistit období, kdy se dědic nebo zůstavitel nachází v životní situaci, která takovéto prostředky vyžaduje. Byť s příchodem vedlejších doložek došlo k výraznému posunu od socialistického pojetí a celkového myšlení, tato úprava má jistý sociální aspekt a motivaci.

V souladu s NOZ je třeba danou právní úpravu vztáhnout nejen na manželství, ale také na osoby žijící v registrovaném partnerství. Za pomoci argumentu *a simile* a s užitím výkladu § 1551 NOZ bude možné za neúčinné považovat všechny doložky, které obdobně zasahují do právní sféry dědice či odkazovníka. Za neúčinnou tak bude považována doložka, která dědici či odkazovníku bude zakazovat či přikazovat žít v nesezdaném svazku, mít homosexuální vztah, či pořídit si děti. Tento výklad je možný zejména proto, že ustanovení § 1552 je pouhou konkretizací vedlejší doložky rozporující veřejný pořádek.

4.4. Odlišný postup při uložení nemožné suspenzivní a rezolutivní podmínky

Občanský zákoník volí odlišné řešení v případě uložení nemožné rezolutivní podmínky a suspenzivní podmínky.

V případě rezolutivní podmínky § 1563 odst. 1 NOZ stanovuje, že uděluje-li se někomu právo s nemožnou rozvazovací podmínkou, nepřihlíží se k ní. Z ustanovení tak vyplývá, že v případě nemožné rezolutivní podmínky se na ní hledí jako na nenapsanou. Právní jednání je za těchto okolností nepodmíněné a nedotýká se zásadně neplatnosti jako celku. Dědic tak nabývá dědictví a je dědicem nepodmíněným. Stejný postup je volen i v případě ostatních vedlejších doložek, ke kterým se při naplnění zákonem předpokládaných znaků také nepřihlíží.

V případě podmínky suspenzivní zákon stanovuje v § 1563 odst. 2 NOZ že, ustanovení závěti, kterým se někomu uděluje právo s nemožnou odkládací podmínkou, je neplatné. Ustanovení závěti zatížené nemožnou odkládací podmínkou je neplatné a zůstavitelem zřízené právo vůbec nemůže vzniknout. Dopad je tedy rozdílný než v případě rezolutivní podmínky, a ostatních vedlejších doložek, neboť dědic se dědicem v části zatěžkané odkládací podmínkou vůbec nestane.

Nejedná se o nové pojetí, nýbrž vyplývá již z ustanovení § 513 Osnovy z roku 1937 a § 698 ABGB v původním znění. Zvláštností je, že se zde promítá i pojetí římského práva, ale pouze ve vztahu k podmínkám rezolutivním, které římské dědické právo nedovolovalo užít. Celé pojetí vychází z předpokladu, že zůstavitel se svým jednáním snaží prospět dědici, a proto nemožná podmínka se posuzuje jako podmínka nepřipojená⁶².

4.5. Opakování splnění podmínky

Občanský zákoník ve svém ustanovení § 1561 stanovuje že, směřuje-li podmínka k jednání dědice nebo odkazovníka, které jím může být opakováno, musí být znovu vykonáno po smrti zůstavitele, třebaže se tak stalo již za zůstavitelova života, není-li zřejmá jiná vůle zůstavitele. Tento paragraf byl převzat takřka beze změny z § 701 ABGB. V tomto ustanovení je nejdůležitější položit si otázku, co může být samotným předmětem podmínky s ohledem na možnost jejího opakování výkonu. Typickým příkladem pro tuto podmínku je studium, případně získání určité kvalifikace. Za situace, kdy dědic již jednu školu vystudoval za života zůstavitele, bude s ohledem na ustanovení podmínky v závěti nutné, aby studoval další školu? V tomto případě je nutné posuzovat každou situaci jednotlivě, a dle mého názoru není možné určit jedno paušalizované řešení. Opověď bude záviset zejména na tom, jak je podmínka v závěti formulována. Je možné stanovit podmínku, že dědic nabyde dědictví v případě, kdy vystuduje obecně vysokou školu. Zcela jednoznačná bude situace v případě, kdy dědic za života zůstavitele žádnou vysokou školu nevystudoval. Tato podmínka by tak byla typickým příkladem, kdy splnění podmínky, bude vést k nabytí dědictví.

Složitější už bude situace v případě, kdy dědic studoval již za života zůstavitele a školu dokončil. V případě podmínky, která stanovuje dědici povinnost studovat další školu, by bylo nutné se zaměřit například na skutečnost, kdy sice dědic za života zůstavitele školu studoval, ale zůstavitel tuto školu pro dědice nepovažoval za vhodnou, a proto požaduje pro nabytí dědictví splnění studia na vysoké škole. Aby bylo možné usuzovat na tuto povinnost, musela by být podmínka přesně formulována i s požadavkem na konkrétní druh vysoké školy.

V těchto případech však není vůle zůstavitele bezbřehá. Podmínka, která by ukládala dědici povinnost ke studiu na konkrétní vysoké škole, kterou však dědic již jednou vystudoval, by směřovala s největší pravděpodobností k závěru, že se již jedná o nadměrné obtěžování

⁶² HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vyd. Praha: J. Otto, 1910, s. 1115 a násl.

dědice. V tomto případě by se však šlo ještě o stupeň dál, neboť by se jednalo dokonce o podmínku nemožnou. Za těchto okolností by tak bylo neplatné celé ustanovení počítající s takovouto nemožnou podmínkou a zůstavitelem zřízené právo tedy vůbec nemůže vzniknout.

5. Dědická substituce

Dalším projevem autonomie vůle je možnost zůstavitele určit, kdo nastoupí do dědických práv namísto závětního dědice, který z určitého důvodu dědictví nenabude. Za tímto účelem je využíván institut dědické substituce, jež NOZ rozlišuje na substituci vulgární neboli obecné náhradnictví a substituci fideikomisární neboli svěřenské nástupnictví. Svěřenské nástupnictví se v praxi často objevuje v souvislosti s užitím vedlejší doložky, proto je nutné jeho principy a fungování vymezit i v rámci této práce.

5.1. Obecné náhradnictví – tzv. vulgární substituce

Zůstavitel může pro případ, že dědictví nenabude osoba, kterou povolal za dědice, povolat této osobě náhradníka. Také náhradníkům může povolat postupně další náhradníky. Povolá-li zůstavitel takto několik náhradníků, dědí ten, který je ve výčtu nejbližší osobě, která dědictví nenabyla. Jedná se o zůstavitelem stanovenou dědickou posloupnost pro případy, kdy by dědic nemohl z nějakého důvodu nabýt dědictví. Poté dědictví nabývá ustanovený náhradník (substitut). Je to jedna z dalších možností projevu vůle zůstavitele. V pozici substituta může být fyzická i právnická osoba.⁶³

Zřízení náhradníka dědici je důležité za situace, kdy dědic dědictví nenabude například proto, že se nedožije zůstavitelovy smrti, odmítne dědictví, nebo se stane jinak dědicky nezpůsobilý.

Osoba, která je dědicem ustanovena, aby dědila jako první, se nazývá institut. Od jejího postavení se poté odvíjí postavení substituta, který musí být také v době zůstavitelovy smrti způsobilým dědicem. Substitut a institut při obecném náhradnictví nemohou dědit současně. Právní úprava však dává zůstaviteli možnost, aby stanovil více substitutů. Je již na vůli zůstavitele, zda stanoví několik substitutů za sebou, nebo zda je ustanoví vedle sebe. Pokud je ustanoveno několik náhradníků vedle sebe, bude to znamenat, že budou nabývat dědictví současně. Za daných okolností je tak možné počet náhradníků řetězit.

Náhradnictví se zřizuje pro případy, že by povoláná osoba dědit nechtěla nebo nemohla. Omezení, která byla uložena dědici, se budou vztahovat také na náhradníka. Zůstavitel však

⁶³ „Náhradnictví svěřenské zahrnuje v sobě též náhradnictví obecné (§ 608, poslední věta, obč. zák.), leč že by tomu odporovala vůle zůstavitelova.“ – Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. března 1928 sp. zn. Rv I 1150/27, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 7888

může svou vůlí toto omezení vyloučit. Dále je zřejmé, že pokud jsou omezení splnitelná pouze pro instituta, tak není možné je po náhradníkovi požadovat. Bude se jednat zejména o případy, kdy bude pro instituta stanovena podmínka, příkaz, odkaz či svěřenské nástupnictví. Za situace, kdy se bude jednat o plnění osobní povahy, například plnění vázané na institutův umělecký talent, nebo takové plnění, které je schopný uničit pouze institut není možné toto plnění vyžadovat po náhradníkovi. Bude se jednat například o situace, kdy došlo ke zřízení odkazu, nicméně předmět odkazu je ve vlastnictví původního dědice. Za těchto okolností by byl náhradní dědic povinnosti vydat odkaz zproštěn.

Náhradnictví zaniká ve chvíli, kdy povolaný dědic nabude dědictví. Cílem celého institutu je alternativa pro případy, kdy ustanovený dědic dědictví nenabyl. Podmínka zániku obecného náhradnictví musí být splněna v době zůstavitelovy smrti, tedy k okamžiku, kdy má dědění ve prospěch zůstavitelem ustanoveného náhradníka nastat. Jedná se tak o odlišnost od zániku svěřenského nástupnictví, neboť právo svěřenského nástupce je odložené a nevzniká tak ke dni zůstavitelovy smrti.

5.2. Svěřenské nástupnictví – tzv. fideikomisární substituce

Svěřenské nástupnictví je zůstavitelem stanovená posloupnost dědiců, stejně jako v případě obecného náhradnictví. Odlišnost spočívá v tom, že po splnění všech stanovených podmínek mohou dědictví nabýt všechny zůstavitelem určené osoby. Tento institut se užívá pro případy, kdy zůstavitel ustanovuje dědice pro svého dědice, nejde však o náhradního dědice. Zůstavitel povolá předního dědice (instituta), kterému současně ustanoví dědice následného (substituta). Po splnění podmínek poté nabydou dědictví jak institut, tak substitut. K nabytí dědictví však nedochází současně, ale pouze následně, tedy po sobě, kdy první nabývá dědictví dědic přední a až po něm dědic následný. Může nastat situace, kdy přední dědic není v době zůstavitelovy smrti způsobilý dědit nebo dědictví odmítne, substitut se tak stává jeho náhradníkem a stává se zůstavitelovým dědicem již okamžikem smrti zůstavitele.⁶⁴

Přední dědic nabývá dědictví smrtí zůstavitele za podmínky, že je v této době způsobilý dědit. Zůstavitel musí jasně odlišit pořadí, tedy aby bylo zřejmé, kdo bude dědit dříve a kdo následně. V případech, kdy jsou svěřenští nástupci zůstavitelovými současníky, tedy bude se jednat o osoby, které v době zůstavitelovy smrti existují, není řada nástupců omezena. Je nutné

⁶⁴ NÝVLTOVÁ, Markéta. Opět ke svěřenskému nástupnictví. *Ad Notam* 2017, č. 4, 25 s.

NOVOBILSKÝ, Vojtěch. Svěřenské nástupnictví v řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*. 2016, č. 6 *Novobilský* 2016, 9 s.

však toto pravidlo brát s rozvahou, aby nedocházelo k situacím, kdy se svěřenští nástupci budou střídat v krátkých časových intervalech, už jen z toho důvodu, aby se pozůstalostní řízení nemuselo neustále opakovat.

Následný dědic se nestává dědicem předního dědice, ale jedná se o zůstavitelova následného dědice po předním dědici.

Následným dědicem neboli svěřenským nástupcem může být osoba nebo osoby, které zůstavitel určil jaké své dědice, ale dědictví nabydou až po určité době od smrti zůstavitele, a to od předního dědice nebo následného dědice, který je před nimi v pořadí. Dědické právo je tak pro následného dědice určitým způsobem omezeno.⁶⁵

Jedná se o další možnost projevu autonomie vůle zůstavitele, kdy právo následného dědice může odložit stanovením podmínky, doložením času nebo jiným způsobem.

V případě, kdy projev zůstavitelovy vůle trpí nesrozumitelností nebo neurčitostí, zejména tehdy pokud projev vůle není sepsán notářem a není tak zřejmé, zda zůstavitel chtěl povolát náhradníka nebo svěřenského nástupce, je nutné zůstavitelovo jednání považovat za povolání náhradníka. Při absenci zákonné úpravy tohoto pravidla by pak neurčitý projev zůstavitelovy vůle měl za následek zdánlivost jednání z důvodu neurčitosti.⁶⁶

Význam celého institutu nastává například ve chvíli, kdy zůstavitel má pouze jedno dítě, o kterém je zřejmé, že nebude nikdy způsobilé sepsat pořízení pro případ smrti, z důvodu duševního onemocnění. Zůstavitel však chce, aby po dobu jeho života mu byl jeho majetek ku prospěchu, ale zároveň si nepřeje, aby po jeho smrti přešel například do vlastnictví příbuzných či státu. Za této situace tak zůstavitel určí předním dědicem své dítě, a pro případ že zemře, ustanoví svým dědicem například nadaci na léčbu duševního onemocnění.

V praxi je vhodné využít svěřenské nástupnictví v kombinaci se zřeknutím se dědického práva. Tímto způsobem lze celou situaci po smrti zůstavitele zjednodušit. Bude se tak jednat například o situaci, kdy jeden z manželů zemře a jeho majetek by měl být rozdělen mezi druhého manžele a děti. Zůstavitel bude skutečně chtít, aby jeho majetek zdědily jeho děti, ale až ve chvíli, kdy zemře i druhý z manželů. Zůstavitel tak povolá jako předního dědice manžela s tím, že děti se zřeknou práva na povinný díl, ale zároveň budou ustanoveny jako následní

⁶⁵ KLEIN, Šimon. Zcizení dědictví/zcizení dědického práva. *Ad Notam*. 2017, č. 5, 3 s.

⁶⁶ PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2019, 1584 – 1585 s.

dědicové po manželovi zůstavitele. Tím dojde ke garanci, že se k majetku skutečně jednou dostanou.

Celý institut pak lze použít na případy dědění s podmínkou nebo s doložením času. V případě, kdy je nabytí dědictví omezeno podmínkou například vystudováním vysoké školy, bude podmíněný dědic v postavení substituta do doby, než tato podmínka bude splněna. Na pozici instituta pak bude osoba určená zůstavitelem nebo nejbližší zákonný dědic.

Svěrenské nástupnictví však dopadá pouze na substituční jmění, tedy pouze na to, co zůstavitel zanechal přednímu dědici. Ostatní majetek předního dědice není podřízen svěrenskému nástupci. Po smrti instituta je tak nutné odlišit majetek, který nabývají jeho dědici s tím, že substituční jmění nabývá pouze substitut.

5.2.1. Pozůstalostní řízení v případě svěrenského nástupnictví

Přední dědic získává majetek na základě pozůstalostního řízení. Nabývání majetku následným dědicem pak dochází k druhému pozůstalostnímu řízení, v rámci kterého je pozůstalost vydána následnému dědici. V případě splnění podmínky dochází k druhému pozůstalostnímu řízení, které se však vztahuje stále k původnímu zůstaviteli. Nelze pozůstalost převádět mimo pozůstalostní řízení například na základě vydání, tak jak původně zákonodárce zamýšlel, neboť tento systém se jeví jako nefunkční. Nevýhodou tohoto procesu je ten fakt, že probíhají dvě pozůstalostní řízení, tedy po zůstaviteli a také po institutovi, kdy dochází k prodražení celého procesu, neboť je nutné opakovaně uhradit náklady notáři.

Za situace, kdy přední dědic v mezidobí zemře bez toho, aniž by byla splněna podmínka, substituční jmění projde dědickým řízením a dědicové instituta ho nahradí v pozici předního dědice, a to se všemi právy a povinnostmi. Za předpokladu, že není splněna podmínka, stane se z předního dědice dědic výlučný, a to i za předpokladu, že dědictví bylo nabyto od instituta, kdy se poté dědic, který nastoupil na jeho místo, stane dědicem finálním.

5.2.2. Omezení řady svěrenských nástupců

V případech, kdy přední dědic zemře dříve než zůstavitel, stane se tak dědicky nezpůsobilý a svěrenský nástupce se poté považuje za náhradního dědice.

Svěřenské nástupnictví zaniká vždy nejpozději 100 let po smrti zůstavitele, a to bez ohledu na to, zda se substitut skutečně ujal dědictví. Je to z toho důvodu, aby majetek nebyl vázán na rodinu – docházelo by k tzv. rodinným fideikomisům. Rodinný fideikomis byl zrušen v českých zemích v roce 1924, od té doby je možné zřizovat jen svěřenské nástupnictví. Z tohoto pravidla však existuje výjimka, kdy ustanovení o 100 letech se neuplatní tehdy, je-li následný dědic povolán jako dědic předního dědice žijícího v době zůstavitelovy smrti. Faktická uplatnitelnost této výjimky je však mizivá. Má to zabránit situaci, kdy zůstavitel zřídí substituta, ale zároveň zůstavitel brzy zemře, a je zde reálný předpoklad, že přední dědic 100 let přežije, tedy poté by substitut dědit nemohl a nebyla by tak naplněna vůle zůstavitele.

Za situace, kdy je svěřenský nástupce zůstavitelovo nezletilé dítě, které není způsobilé pořizovat a nabude-li poté dítě pořizovací způsobilost, svěřenské nástupnictví zanikne v rozsahu povinného dílu. Plná pořizovací způsobilost se u fyzických osob nabývá dosažením patnáctého roku věku, avšak poříditi je možné pouze ve formě veřejné listiny. Jakákoliv forma je přípustná až po dosažení plné svéprávnosti, ve většině případů zletilosti, pokud k omezení svéprávnosti nedojde soudem. K možnosti nabytí povinného dílu dítětem stačí částečná pořizovací způsobilost. Na základě toho je poté zůstavitelovo dítě oprávněno rozhodovat o povinném dílu a s majetkem takto nabytým volně nakládat.⁶⁷

5.2.3. *Sestavení písemného inventáře*

Svěřenský nástupce může požadovat po předním dědici, aby bez zbytečného odkladu v jeho přítomnosti sestavil písemný inventář všeho, co děděním nabyt. Je možné požadovat, aby podpis dědice na inventáři byl úředně ověřen. Účelem sestavení inventáře je, aby se následný dědic mohl seznámit s obsahem toho, co přední dědic nabyt a měl do budoucna jistou představu, co v budoucnu může nabyt. Dochází tak k seznámení se s předmětem dědictví ještě před tím, než nastane casus substitutionis.⁶⁸ Tímto způsobem tak může docházet ke kontrole ze strany svěřenského nástupce ve vztahu k přednímu dědici, aby nedocházelo k ničivému zacházení s předmětem dědictví. Povinnost sestavit inventář dopadá na předního dědice pouze,

⁶⁷ „Svěřenské nástupnictví představuje omezení zkracující povinný díl a porušující podmínku, že povinný díl musí být zcela nezatížen. Z toho plyne panující názor, že povinný díl nemůže být zatížen fideikomisární substitucí. Svěřenské nástupnictví se tedy uplatní pouze na majetek nad rámec povinného dílu (též rak. OGH 7 Ob 71/00t). Podle dlouhodobé judikatury rakouského soudního dvora však neodporuje zásadě, že povinný díl musí být zcela nezatížen, není-li toto jmění okamžitě zpeněžitelné, a tedy lze povinný díl uspokojit např. zřízením dlouhodobého poživacího práva k bytu.“ Rozhodnutí nejvyššího rakouského soudu ze dne 21. 9. 1946, sp.zn. 2Ob167/16x

⁶⁸ Svěřenský nástupce se sám stává zůstavitelovým dědicem.

pokud ho o to následný dědic požádá, kdy pro toto jednání není vyžadována speciální forma. Lhůta pro sestavení inventáře je bez zbytečného odkladu od okamžiku žádosti.

Obecně sankce za nevyhovění žádosti není dána, ale následný dědic se může obrátit na obecný soud povinného, aby splnění povinnosti sestavit inventář přednímu dědici uložil. Tato povinnost je již poté vymahatelná prostřednictvím uložení pokut, případně se může soudní exekutor domoci sestavení inventáře prostřednictvím jiné osoby než je přední dědic.

Náklady spojené se sestavením inventáře jdou k tíži dědictví. Z výkladu však je nutné usuzovat, že náklady mají jít k tíži pozůstalosti, nikoli dědictví. Náklady mohou být zařazeny do pasiv pouze do skončení pozůstalostního řízení, poté je již nelze zařadit. Náklady vzniklé až po skončení pozůstalostního řízení půjdou dle převažujících názorů k tíži předního dědice, neboť se jedná o jeho povinnost inventář sestavit. Je však možné se setkat i s názory, kdy by se následný dědic měl na nákladech podílet, neboť inventář se sestavuje právě na jeho žádost. V opačném případě by tak mohlo docházet k šikanózním podáním.

5.2.4. *Specifika svěřenského nástupnictví*

Institut je ve vztahu k třetím osobám považován za vlastníka předmětného jmění, což se projevuje například zápisem vlastnického práva do katastru nemovitostí. Svěřenské nástupnictví se zapisuje do veřejného seznamu jako omezení vlastnického práva, aby dispozice instituta s věcí neměla účinky vůči substitutovi. V případě věcí, které se do veřejného seznamu nezapisují, má substitut možnost dovolat se relativní neúčinnosti. Vlastnické právo instituta je omezeno pouze na právo požívání, pokud ze zůstavitelovy vůle nevyplývá něco jiného. Je tak zamezeno jeho dispozičním oprávněním, aby nenastala situace, kdy v mezidobí věc, která je předmětem pozůstalosti, prodal. Institut je v pozici poživatele, který může brát plody a užitky, které substituční jmění přináší. Přední dědic tak může například vybírat nájemné od nájemníků, avšak zároveň je povinen z toho odvádět daně a tyto částky se mohou stát i předmětem výkonu rozhodnutí. Za situace, kdy by mohlo dojít k znehodnocování jmění braním plodů a užitků, může substitut žádat soud, aby upravil způsob a rozsah užívání. To se děje za situace, kdy institut užívá předmět pozůstalosti například agresivním způsobem, který daný předmět znehodnocuje. V jiné situaci má soud možnost v případě potřeby nahradit souhlas substituta se zcizením nebo zatížením věci. Bez souhlasu soudu tak může institut učinit pouze pro úhradu zůstavitelových dluhů nebo se souhlasem substituta, jehož souhlas však musí mít formu veřejné listiny.

Na předmět substitučního jmění nelze vést výkon rozhodnutí, který je veden vůči přednímu dědici.⁶⁹ Postih je možný pouze pro dluhy zůstavitele nikoli pro dluhy předního dědice.⁷⁰ V této situaci vyvstávaly otázky, zda tímto způsobem nemůže docházet ke krácení věřitelů. Není však možné postihnout majetek, který dlužník pouze spravuje, neboť není plnohodnotným vlastníkem. Výkon rozhodnutí nelze ve vztahu k předmětné pozůstalosti vést ani vůči substitovi do okamžiku, než se stane dědicem.

Existují však výjimky, kdy lze vést výkon rozhodnutí ve vztahu k předmětnému jmění. V situacích, kdy je předmětem substitučního jmění podnik, lze vést výkon rozhodnutí i vůči podniku, pouze ale pro dluhy, které vznikly v souvislosti s provozem podniku. Není možné podnik vést a spravovat v rámci režimu neúplné správy, neboť je vždy nutné v souvislosti s výkonem činnosti nést odpovědnost i za dluhy, které v rámci provozu vznikly.

Dále je možné vést výkon rozhodnutí vůči substitučnímu jmění za situace, kdy substitut dal souhlas přednímu dědici k určitému právnímu jednání ve vztahu k substitučnímu jmění. Bude to dopadat na situace, kdy je dán například souhlas s uzavřením smlouvy o úvěru na opravu a údržbu substitučního jmění. Poté pokud není úvěr řádně splácen, je možné vést výkon rozhodnutí i vůči předmětu, ke kterému byl úvěr poskytnut a jež byl předmět souhlasu ze strany substituta.

⁶⁹ „Na nemovitost zatíženou fideikomisární substitucí nelze vésti bez svolení substituta exekuci k dobytí pohledávky za fiduciářem.“ – Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. července 1933 sp.zn. R I 593/33, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 12745

⁷⁰ Z výkonu rozhodnutí jsou vyloučeny věci, které povinný nabyt jako substituční jmění. To neplatí, má-li povinný právo s věcí volně nakládat nebo jde-li o výkon rozhodnutí, kterým jsou vymáhány zůstavitelovy dluhy nebo dluhy související s nutnou správou věcí nabytých jako substituční jmění. - § 322 odst. 5 OSŘ

6. Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo přiblížení jednotlivých vedlejších doložek v závěti a s nimi související instituty. V této práci jsem postupně rozebrala vedlejší doložky, které máme v současné právní úpravě a to zejména za pomoci analýzy relevantních právních předpisů, komentářů a především judikatury.

Vedlejší doložky v závěti nejsou v naší právní úpravě novinkou, ač po dlouhou dobu nebylo možné je užívat. Pro ucelenou představu o významu a fungování vedlejších doložek jsem rozebrala i historickou právní úpravu na našem území a její vliv na současné fungování celého institutu. Historie právní úpravy sahá až k dobám římského práva, kde však právní úprava z dnešního pohledu byla více striktní ve vztahu k poslední vůli zůstavitele, což se projevovalo například v nemožnosti stanovit podmínky rozvazovací. Nejzásadnější roli pro vývoj vedlejších doložek obsahoval ABGB, který zároveň poskytl ucelenou kodifikaci soukromého práva.

Přesto že SOZ z roku 1950 a ObčZ z roku 1964 pro vedlejší doložky neposkytoval prostor, postupem času judikatura vytvořila určité výjimky, neboť tento striktní zákaz nebylo možné akceptovat, a bylo tak možné například zřízení věcného břemene.

Vedlejší doložky se do právní úpravy vrátily až s účinností NOZ, po více než šedesáti letech. Důležitým inspiračním zdrojem pro současnou právní úpravu vedlejších doložek se stal ABGB. V dnešní úpravě je tak možné nalézt na některých místech takřka shodná ustanovení. Právní úprava hojně vychází z právní úpravy, která tu byla před změnou režimu, a proto je tak široká použitelnost judikatury, která byla v tomto období vydávána. Dnes je tak za pomoci vedlejších doložek kladen důraz na silnou autonomii vůli zůstavitele, která však nemůže být bezbřehá a je nutné ji v určitých situacích limitovat. Zůstavitel po dobu svého života může se svým majetkem volně nakládat a není tak možné mu toto právo upírat po jeho smrti. Zůstavitel tak může nabytí dědického práva podmínit a případně určit dědicům náhradníky.

NOZ dnes umožňuje, aby zůstavitel stanovil podmínku, určení času či příkaz. Dalšími instituty, které mají na vedlejší doložky úzké vazby je vykonavatel závěti, správce pozůstalosti, či svěrenské nástupnictví. Z toho důvodu jsou v práci všechny tyto instituty rozebrány, aby bylo možné vytvořit ucelenou představu o současné právní úpravě, byť tradičně se mezi vedlejší doložky řadí pouze podmínka, určení času a příkaz.

V této práci jsem se zaměřila také na právní úpravu v okolních státech, aby bylo možné stanovit, jaký posun a jakým směrem byl v naší právní úpravě zaznamenán. V některých státech dosud nedošlo k rekodifikaci soukromého práva, a proto jsou v právních úpravách znatelné odlišnosti.

S ohledem na společenský vývoj, bude k nově vznikajícím otázkám třeba vytvořit velké množství judikatury, neboť prvorepubliková rozhodnutí budou v jistých směrech nedostatečná.

7. Zdroje

7.1. Literatura

1. BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 121 s., 132 – 134 s.
2. BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001 – Zákony s poznámkami*. Praha: C. H. Beck, 2001, 3 s., 105 s., 123 s.
3. ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, 643 s.
4. FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, a.s., 2006, 379 s.
5. HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vyd. Praha: J. Otto, 1910, 1115 s.
6. CHALUPA, Ivan a kol. *Dědické právo – Základy soukromého práva IX*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 91 – 106 s.
7. KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 102 s., 103 s.
8. KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku – Praktická příručka*. 1. vydání. Praha: Leges, 2015, 11 – 14 s.
9. KNAPP, Viktor. a kol. *Občanské právo hmotné – svazek II.*, Praha, CODEX 1995, 441 s.
10. KRČMÁŘ, Jan. *Občanské právo. Díl. V. Právo dědické*. 2. vydání. Praha: Všeherd, 1933, 45 s.

11. KUČERA, Robert. *Dědictví*. 1. vydání. Praha Linde Praha, a.s., 2001, 116 s.
12. KUPKA, Ladislav. *Dědičské právo hmotné*. Bratislava: vydavatelstvo EUROUNION, spol. s.r.o., 2014, 38 s.
13. MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědičské právo*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2007, 65 s., 71 s.
14. NOVOTNÝ, Petr, NOVOTNÁ, Monika. *Nový občanský zákoník – Dědičské právo*. 2. vydání. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2017, 68 – 76 s.
15. PIATOWSKI, Józef Stanoslaw. *Prawo spadkowe Zarys wykladu*. 6. vydání. Warszawa: LexisNexis, 2003, 129 s.
16. SALÁK, Pavel. *Testamentum Milits jako inspirační zdroj moderního dědičského práva*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016, 34 s.
17. SALÁK, Pavel a kol. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, 101 – 112 s.
18. SCHELLE, Karel. *Dědičské právo ve Všeobecném občanském zákoníku*. In: Dvořák, J. (ed.). *200 Let Všeobecného Občanského Zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, 492 s.
19. SCHELLOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědičské právo*. 1. vydání Brno: Computer Press, a.s., 2007, 21 s., 71 – 76 s.
20. SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Dědičské právo podle nového občanského zákoníku*. 1. vydání. Praga: Linde Praha, a.s., 2013, 14 s., 104 s.
21. SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kol.: *Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012
22. SVOBODA, Emil.. *Dědičské právo*. Praha: Československý kompas, 1946, 11 s.

23. SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. 1. vydání, Praha: „Vesmír“ nakladatelská a vydavatelská spol., 1921, 71s.
24. SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 176 – 188 s.
25. ŠEŠINA, Martin a kol. *Dědické právo – Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního – Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, 58 s.
26. TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanovisky srovnávací vědy právní*, Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, 10, 13 a 15 s.
27. Von ZEILLER, F. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. II dil. 2. část*. Wien: Geistingers Verlagshandlung, 1812, 668 s.

7.2. Komentáře

1. DUDA, Petr. *Občanský zákoník, Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2019, 1622 – 1623 s. FIALA, Roman a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475– 1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 219 - 222 s.
2. HOLUB, Milan. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. svazek. 2. vydání, Praha, Linde 2003, 731 s.
3. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník I., II. Komentář*, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1457 – 1458 s.
4. KOVÁŘ, Ondřej a kol. *Občanský zákoník: komentář. I. díl (§ 1 až 487). Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009.
5. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§1 – 654). Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2022, 1743 – 1748 s.

6. PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2019, 1620 – 1621 s.
7. ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jiří, *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanského právo plané na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Komentář*. 1. vydání, Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1936, 289 s., 558 s.

7.3. Články

1. HAJAN, Petr. Zmatky způsobené závětí. *Ad Notam*. 2019, č. 1, 66 s.
2. HOLÍKOVÁ, Lenka. Závěti nezávěti. *Ad Notam*, 2020, č. 1, 55 s.
3. KARHANOVÁ, Martina. Závěť v návrhu nového kodexu občanského práva. Několik poznámek k dědické smlouvě. *Právní rozhledy*, 2007, č. 5, 157 s.
4. KOŽUŠNÍKOVÁ, Vanda. Porovnání a výklad některých ustanovení nového občanského zákoníku a obecného zákoníku občanského týkajících se závěti. *Ad Notam*, 2013, č. 2, 3 s.
5. NOVOBILSKÝ, Vojtěch. Svěřenské nástupnictví v řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*. 2016, č. 6 *Novobilský* 2016, 9 s.
6. NÝVLTOVÁ, Markéta. Opět ke svěřenskému nástupnictví. *Ad Notam 2017*, č. 4, 25 s.
7. RONOVSKÁ, Kateřina, DOBROVOLNÁ, Eva. Nové rakouské dědické právo - rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 4, 69 s.

7.4. Právní předpisy a související dokumenty

1. Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 ř. z.
2. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 65/1965 Sb.
3. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 428/2011 Sb.
5. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
8. *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl II., Důvodová zpráva.* Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1931, 177 s.
9. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník [online]. *Digitální knihovna, NS RČS 1960 – 1964.* Poslanecká sněmovna – tisk č. 156. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_01.htm
10. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012, zvláštní část, str. 397, konsolidovaná verze. *Justice. cz* [online], Praha. 2012 Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

7.5. Soudní rozhodnutí

1. Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. května 1925, sp. zn. Rv I 581/25, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 5029
2. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. ledna 1927 sp. zn. R II 405/26 publikováno ve Vážného sbírce pod č. 6666
3. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. března 1928 sp. zn. Rv I 1150/27, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 7888
4. Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. července 1927 sp. zn. Rv I 77/27 publikováno ve Vážného sbírce pod č. 7215
5. Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. února 1929 sp. zn. R I 968/28, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 8712
6. Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. května 1930, sp. zn. R I 229/30, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 9905
7. Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. listopadu 1932, sp. zn. Rv I 1461/31, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 12113
8. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. července 1933 sp. zn. R I 593/33, publikováno ve Vážného sbírce pod č. 12745
9. Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 1947, sp. zn. R I 279/47
10. Rozhodnutí nejvyššího rakouského soudu ze dne 21. 9. 1946, sp. zn. 2Ob167/16x
11. Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 23. 7. 1983, sp. zn. 2 Cz 56/83
12. Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 8. 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91

13. Krajský soud: usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. 05. 1995 sp. zn. 18 Co 411/94. publikováno v Ad Notam, 1999 č. 5, s. 107-109
14. Krajský soud: usnesení Městského soud v Praze ze dne 28. 02. 2001, sp. zn. 24 Co 51/2001
15. Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1760/2007
16. Nejvyšší soud: usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2009, sp. zn. 21 Cdo 427/2008.
17. Nejvyšší soud: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 02. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3373/2011
18. Nejvyšší soud: usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2013 sp. zn. 21 Cdo 2214/2012
19. Nejvyšší soud: usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 2016, sp. zn. 21 Cdo 122/2016
20. Ústavní soud: usnesení Ústavního soudu ze dne 14.05. 2019 sp. zn. III. ÚS 1437/19

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na vedlejší doložky v závěti, které jsou v českém právním řádu znovu zakotveny, neboť socialistická právní úprava jejich použití nedovolovala. V práci je provedena analýza jednotlivých vedlejších doložek a to za pomoci aktuální právní úpravy a relevantní judikatury. Největší část práce se zabývá úpravou vedlejších doložek obsaženou v zákoně č. 89/2012 Sb., a institutů, které s ní úzce souvisí. V práci je sledován historický vývoj vedlejších doložek, kdy poté jsou porovnány shodné a odlišné znaky obsažené v právních řádech vyskytujících se na našem území v různých časových obdobích. V diplomové práci je obsaženo také srovnání právních úprav, které jsou platné v jiných zemích.

Klíčová slova

Závěť, vedlejší doložky, příkaz, podmínka, doložení času, obecné náhradnictví, svěřenské nástupnictví.

Abstract

The diploma thesis deals with secondary clauses in the will, which are again set out in the Czech legal system, because the socialist legislation did not allow their use. The thesis analyzes the individual ancillary clauses with the help of current legislation and relevant case law. The largest part of the thesis deals with the adjustment of ancillary clauses contained in Act No. 89/2012 Coll., And the institutes that are closely related to it. The historical development of secondary clauses is monitored in the work. The clauses are then compared with the same and different features contained in the legal systems occurring in our territory at different times. The diploma thesis also contains a comparison of legal regulations that are valid in other countries.

Key words

Testament, subordinate clauses, direction, time limit, condition, general substitution, trust succession.